

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 5 MAART 1941

No. 1311

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD.

	Blz.
De intensivering van den Nederlandschen landbouw door Ir. D. J. Maltha	162
Het Besluit op de materiele oorlogsschade door J. C. den Baars	167
Het economisch belang van de Nederlandsche Jaarbeurs onder de huidige tijdsomstandigheden door Dr. J. C. van Leeuwen	171
Waardevermeerderingsbelasting 1940 door Prof. Dr. W. C. Mees R.Azn.	173
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	173
Maandcijfers.	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	174
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen. — Bankstaten	175—176

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De situatie op de *geldmarkt* ontwikkelt zich overeenkomstig de verwachtingen, die ten tijde van de storting op de Staatsleening werden gekoesterd. De beleeningen bij De Nederlandsche Bank, die aanvankelijk met 90 miljoen waren gestegen en reeds een week later weer met 50 miljoen waren teruggelopen, zijn op den jongsten weekstaat wederom met 21 miljoen gedaald. De particuliere disconteerings — d.w.z. andere dan door de schatkist bewerkstelligd — bij De Nederlandsche Bank, die ten tijde van de storting met 23 miljoen waren toegenomen, zijn thans met pl.m. 20 miljoen verminderd. De rechtstreeksche discontoeering van schatkistpromessen steeg echter met 90 miljoen, ten deele in verband met betalingen van rente en aflossingen per 1 Maart op de Staatsleening 1938. De biljettencirculatie, die in verband met de inschrijving op de leening per saldo met om en nabij de 60 miljoen was gedaald, en de vorige week al weer met 5 miljoen steeg, is inmiddels verder met 47 miljoen opgelopen, zoodat van de „onthamstering” nu alweer 52 miljoen ongedaan is gemaakt. De „saldi van anderen”, die bij de storting op de leening met rond 50 miljoen terugliepen, zijn sindsdien weer met 8 miljoen toegenomen.

De ontwikkeling van de hierboven vermelde posten op den staat van De Nederlandsche Bank is hierom van zoo groote beteekenis, wijl daaruit het verschil tusschen den onmiddellijken en den meer duurzamen invloed van de consolidatie-operatie op de *geldmarkt* duidelijk naar voren komt. De toeneming van de particuliere disconteerings moest voor het volle bedrag worden beschouwd als een tijdelijke verschuiving der schatkistfinanciering, de stijging der beleeningen moest eveneens een tijdelijk karakter dragen voorzover althans die beleeningen waren opgenomen door banken, die er natuurlijk naar streefden zoo spoedig mogelijk die posten af te lossen, hetgeen, evenals de herdiscontoeering, noodwendig moest leiden tot een verminderd absorptievermogen van de open markt voor schatkistpapier. Eenzelfde verband tusschen *geldmarkt*- en centrale bankfinanciering bestond ten aanzien van de beide andere genoemde posten van den weekstaat van De Nederlandsche Bank: de biljettenomloop en de „saldi van anderen”. Sedert de weekstaat werd opgemaakt, vrijwel op den dag der storting op de Staatsleening, moest de schatkist dan ook in verband met de mutaties in de vermelde posten in totaal een bedrag van 134 miljoen bij de centrale bank opnemen.

Op de *kapitaalmarkt* was de stemming over het algemeen niet bijster gunstig; in het tweede gedeelte van de week trad echter een herstel in. De nieuwe 4 pCt. leening steeg daardoor weer tot boven de 97 pCt, terwijl de 3—3½ pCt. leening Nederland 1938 op circa 85½ pCt. werd verhandeld. De markt kwam daarmee noemenswaard boven het laagste punt, terwijl er van verschillende zijden vraag viel waar te nemen. Dat laatste was vooral het geval op den eersten dag van de nieuwe maand, een beweging, die kennelijk samenhang met herbelegging van het omvangrijke bedrag der 3—3½ pCt. leening, dat per 1 Maart losbaar werd. Blijkbaar hadden verschillende houders van uitgelote obligatiën dat provenu niet of niet ten volle behoeven te bestemmen voor storting op de nieuwe leening, zoodat zich eenige kooplust demonstreerde.

DE INTENSIVEERING VAN DEN NEDERLANDSCHEN LANDBOUW.

De landbouwproductie is gebonden aan en staat onder den invloed van natuurlijke factoren: „natuur”¹⁾, bodem en klimaat (waaronder begrepen het weer); factoren, welke slechts zeer ten deele door den mensch kunnen worden beïnvloed, laat staan beheerscht.

De opbrengst per oppervlakte-eenheid van den cultuurgrond wordt bepaald door de natuurlijke factoren, welke niet, en die, welke wél door den mensch worden beïnvloed.

Een, economisch verantwoorde, optimale opbrengst kan slechts worden bereikt door opvoering van de factoren waarop de mensch invloed kan uitoefenen. De factoren, welke niet door den mensch kunnen worden beïnvloed, vormen de natuurlijke grenzen der producties.

Intensivering van den landbouw²⁾ beteekent vergroting van den menschenlijke invloed — door toevoeging van meer arbeid of kapitaal — op de natuurlijke productiefactoren, voorzover deze onder menschenlijke controle staan, met het doel om hetzij (binnen de grenzen welke de natuur heeft gesteld) de productie per oppervlakte-eenheid op te voeren, hetzij het productieproces te richten op producten, waaraan een hoogere waarde wordt toegekend.

De natuurlijke begrenzingen der landbouwproducties.

Alvorens nader op de intensivering van den Nederlandschen landbouw in te gaan, dienen wij ons rekenschap te geven van de natuurlijke begrenzingen der landbouwproducties.

Kan de industrie meestal volstaan met een kleine grondoppervlakte, welke uitsluitend noodig is als standplaats, in den landbouw heeft men als regel een groote bodemoppervlakte noodig om het bedrijf te kunnen uitoefenen en vormt zelfs de beschikbare hoeveelheid cultuurgrond — althans in de West-Europeesche landen, waar nieuwe cultuurgrond niet dan met groote moeite en kosten en dan nog in beperkte mate ter beschikking komt — een eerste natuurlijke grens voor de uitbreiding van de landbouwproductie. De beteekenis van den bodem in den landbouw wordt duidelijk, indien men bedenkt, dat de bodem niet alleen dient als standplaats voor de voor het bedrijf benodigde gebouwen en woningen, maar tevens als standplaats voor de gewassen, en voorts gedeeltelijk als grondstoffenreservoir of als grondstoffenintermediair³⁾ voor den groei der gewassen, en daarmee indirect als grondstoffenreservoir voor de dierlijke landbouwproducten. „De boer is gebonden aan zijn bodem” is dan ook geen leuze, doch een realiteit.

Het klimaat stelt eveneens een grens aan de grootte der productie en aan de soorten en kwaliteiten der landbouwproducten, welke kunnen worden voortgebracht. Bovendien beïnvloedt het klimaat de lengte van het productieproces en geeft de afwisseling van winter en zomer aan den arbeid het onvermijdelijk karakter van seizoenarbeid. De arbeid, meer speciaal de arbeidsintensiteit, is voorts sterk afhankelijk van de wisselende weersomstandigheden.

Tenslotte nog is het eigenlijke productieproces geheel afhankelijk van de „natuur”. Immers, noch de plantaardige noch de dierlijke producten kunnen in den landbouw worden voortgebracht, tenzij de natuur haar functie heeft verricht. De grondstoffen kunnen voor het productieproces geschikt worden gemaakt, de producten kunnen

¹⁾ Met „natuur” wordt hier bedoeld het samenstel van groeifactoren en levensfuncties, noodig om de landbouwproducten voort te brengen.

²⁾ Onder landbouw dient men hier te verstaan: akkerbouw, veeveelt en tuinbouw.

³⁾ Men bedenke, dat ook het water in landbouwkundigen zin een „grondstof” is.

tot consumptie-artikelen worden verwerkt, maar het eigenlijke productieproces, de vorming van het product zelf, moet aan de natuur worden overgelaten. Dit heeft mede tot gevolg, dat het productieproces niet of slechts weinig kan worden bekort (glascultuur en het trekken van bollen zijn voorbeelden van zulk een bekorting), waardoor een ongelimiteerde uitbreiding van de landbouwproductie al evenzeer tot de onmogelijkheden behoort.

Niet alleen echter is de landbouwproductie, maar ook de consumptie aan natuurlijke grenzen gebonden. De meeste landbouwproducten, welke in West-Europa worden verbouwd, dienen voor menschenlijke voeding, waarvan de bevrediging niet ad libitum kan worden verhoogd. Omstaan ten aanzien van de voedingsmiddelen geen nieuwe behoeften. De prikkel van den honger blijft de eenige, tot welker bevrediging de voedingsmiddelen dienen. Weliswaar zijn in den loop der eeuwen nieuwe landbouwproducten ingevoerd (b.v. aardappelen en suiker) en ook nog in den lateren tijd zijn nieuwe voedingsmiddelen naar voren gekomen (b.v. tomaten, Chineesche kool, bananen) maar de totale behoefte wordt daardoor niet of weinig uitgebreid, zoodat deze nieuwe producten in hoofdzaak tot verschuivingen zullen leiden. Uitbreiding van de vraag naar landbouwproducten voor voedingsdoeleinden is dan ook slechts mogelijk eenerzijds door vergroting van de welvaart, waardoor de consumptie, vooral die van dierlijke en van tuinbouwproducten, kan stijgen en anderzijds door bevolkingsaanwas. De landbouwproductie beveegt zich dus tusschen minder elastische grenzen dan de industrie en men zou dan ook kunnen verwachten, dat het karakter van den landbouw daardoor stabiel zou zijn dan dat van de industrie. Dit laatste blijkt echter niet het geval te zijn.

Uit het bovenstaande volgt, dat opvoering van de landbouwproductie van een bepaald gebied slechts mogelijk is:

- a. door uitbreiding van den cultuurgrond;
- b. door intensivering van de productie binnen de grenzen, welke de natuur heeft gesteld.

De landbouwcrisis van 1880—1895 en haar gevolgen voor den Nederlandschen landbouw.

In tegenstelling tot West-Europa, waar de cultuurgrond niet meer „voor het grijpen ligt”, konden in de tweede helft van de negentiende eeuw de cultuurgronden van de Vereenigde Staten, Canada, Argentinië, Zuid-Rusland, Roemenië en andere landen, door verbetering van de verkeersmogelijkheden en door het toepassen van extensieve, machinale landbouwmethoden, belangrijk worden uitgebreid, waardoor ongekende hoeveelheden granen werden geproduceerd, welke, op de West-Europeesche markten gebracht, aanleiding waren tot de landbouwcrisis van 1880—1895.

In het bijzonder werd daardoor de akkerbouw in West-Europa getroffen en ook in Nederland onderging de landbouw, welke in de tweede helft van de negentiende eeuw niet met zijn tijd was meegegaan en als achterlijk moest worden beschouwd, een diepe depressie. Sedert 1900 hebben rationalisatie, voorlichting en onderwijs, en vooral wijziging van de productie in intensieve richting, gemaakt, dat onze landbouw — met een onderbreking tijdens den wereldoorlog van 1914—1918 — een sterken opgang heeft meegemaakt, totdat in 1930 ook in den Nederlandschen landbouw een nieuwe crisis voelbaar werd.

De groote technische ontwikkeling, de uitbreiding van het wereldverkeer en de vergroote vraag naar industrie-producten door de verhooging van het behoeftepeil — meer vraag en gedifferentieerder vraag naar „luxe”-artikelen — gaven in het begin van de twintigste eeuw aan industrie en handel een groote uitbreiding, waarvan in het bijzonder de industrielanden profiteerden. Hier kon wél, in tegenstelling tot den landbouw, door het investeren

van groote kapitalen en het inschakelen van meer arbeid — meer arbeiders en meer machinale arbeid — de productiecapaciteit steeds meer worden opgevoerd:

Onder invloed van de liberale economische opvattingen gaf het vrijde handelsverkeer een sterken stimulanus tot een steeds verder doorgevoerde uitwisseling van goederen en een grootere specialisatie op alle gebied, waarbij de in de meeste landen aanvaardde gouden standaard er door zijn automatisch-stabiliseerend karakter voor zorgde, dat een betrekkelijk evenwicht bleef bestaan tusschen de verschillende betalingsbalansen.

De landbouw in de industriestaten kon dezen opgang echter niet volgen. Niet alleen was hij gebonden aan de natuurlijke factoren, welke, zooals hierboven werd uiteengezet, een grens stellen aan de productie-uitbreiding, maar bovendien was het den landbouw niet mogelijk te concurreren tegen de goedkope akkerbouwproducten, welke van de nieuwe landbouwlanden met extensieve cultuur werden ingevoerd. Bovendien had het platteland een geboorteoerschot, terwijl in de steden en industrie centra de bevolkingsaanwas daalde, zoodat de toevoer van nieuwe arbeidskrachten van het platteland naar de steden en industrie centra door de zich uitbreidende industrie gaarne werd gezien. Deze afvloeiing van het platteland werd uiteraard door den achteruitgang van den landbouw in de hand gewerkt, hetgeen in sommige landen, zooals Frankrijk, zelfs tot een ontvolking van het platteland heeft geleid.

De bovengeschetste ontwikkelingsgang in de industriestaten heeft zijn stempel gedrukt op den Nederlandschen landbouw na 1900. Sneller dan aanvankelijk verwacht kon worden, heeft onze landbouw zich weten aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden. Niet de productie van primaire bodemproducten voor het eigen land kwam op den voorgrond, doch de voortbrenging van die producten, welke niet konden worden geleverd door de nieuw ontsloten gebieden en waarnaar in de industrie centra vraag bestond. De welvaart in de Deutsche industriestreek, in Frankrijk, in België en in Engeland nam toe, en daarmee de vraag naar artikelen, welke oorspronkelijk min of meer als luxe werden beschouwd: fruit, versche groenten, bloemen, speciale soorten varkensvleesch en spek, kaas en eieren, producten, die men kan beschouwen als „veredelde” landbouwproducten en waarvan de cultures op intensieve wijze worden gedreven.

De geografische ligging van Nederland als landbouwexportland.

De industrialisatie in West-Europa zou echter op zichzelf nog niet tot een landbouw van veredelingsproducten in Nederland hebben behoeven te leiden, indien niet de gunstige geografische ligging van Nederland er toe had medegewerkt, dat de afzet van deze producten naar het buitenland werd vergemakkelijkt.

Men kan de landbouwproducten ten aanzien van het vervoer splitsen in vier categorieën:

1. de landbouwproducten, welke, zonder noemenswaard aan bederf onderhevig te zijn, over groote afstanden kunnen worden vervoerd, waarbij de kosten van het vervoer ten opzichte van den prijs gering zijn. Het belangrijkste voorbeeld hiervan vormen de granen;

2. de landbouwproducten, welke slechts over grooten afstand kunnen worden vervoerd, nadat zij een bepaalde bewerking hebben ondergaan, of welke slechts kunnen worden vervoerd, onder bepaalde omstandigheden: in het algemeen vleesch (gerookt of bevroren) of op een of andere wijze verduurzaamde levensmiddelen (in blik, gedroogd, in koelruimten e.d.);

3. de landbouwproducten, welke snel aan bederf onderhevig zijn en door de consumenten in verschen toestand worden geprefereerd — groenten, eieren, melk, e.d. — zoodat kort en vlug vervoer een eerste vereischte is;

4. de landbouwproducten, welke door hun volumineus karakter of hun geringe waarde per eenheid slechts ver-

voerd kunnen worden, indien de vervoerkosten zeer laag zijn (hooi, stroo, pulp). Voor deze artikelen kunnen de vele waterwegen in Nederland goede diensten bewijzen.

Het is nu een gelukkige omstandigheid, dat de geografische ligging van Nederland zoodanig is, dat de onder de derde categorie genoemde artikelen inderdaad snel vervoerd kunnen worden naar de ons omringende industriestaten, waar de behoefte aan deze artikelen groot is.

Het behoeft geen verwondering te wekken, dat Denemarken en Nederland — welke beide landen, en door de structuur van hun bodem, en door de aanwezigheid van een krachtigen en ontwikkelden boerenstand, en door de korte en goedkope transportmogelijkheden (zee- en spoorverbindingen), als het ware aangewezen zijn voor de voorziening van de nabuurlanden met veredelde landbouwproducten — elkaar op de verschillende markten ontmoeten met nagenoeg dezelfde producten: boter, bacon, eieren.

De wereldoorlog van 1914—1918, en de daarop volgende periode.

Een eerste verstoring in de ontwikkeling van den Nederlandschen landbouw in de intensieve richting ontstond in de oorlogsperiode 1914—1918. In deze periode bleek, hoe kwetsbaar ons land op agrarisch gebied was: onze eigen landbouw kon slechts zeer gedeeltelijk voor de voedselvoorziening van ons volk zorgen en met name de voorziening met granen gaf groote moeilijkheden. Anderzijds stagneerde ook de aanvoer van krachtvoer en kunstmest, welke in verband met onzen intensieven, op export ingestelden, landbouw vóór den oorlog in groote hoeveelheden werden ingevoerd. Vele regeeringsmaatregelen waren noodig om te trachten de productie om te buigen in de richting van de eigen voedselvoorziening. Zelfs werd het met de Scheurwet mogelijk gemaakt de boeren te dwingen grasland te scheuren om dit om te zetten in bouwland. Ook in andere landen had men dezelfde ervaring opgedaan en zoo was dit oorzaak, dat b.v. in Duitschland na den oorlog grootere belangstelling uitging naar den graanbouw. Daardoor kregen de veeteeltproducten voor onzen export nog meer beteekenis, omdat in de importlanden de veeteelt door den akkerbouw werd teruggedrongen.

Wij zien dan ook, dat na den oorlog 1914—1918 de landbouw in Nederland in versneld tempo in de richting van vóór 1914 voortging.

Toch was de toestand veranderd. Eenerzijds waren nu de prijzen van de landbouwproducten sterk gestegen, anderzijds waren ook de prijzen van de grondstoffen en de grond- en pachtprizen belangrijk opgelopen. Vrees voor inflatie deed de vraag naar grond, zoowel van de zijde van landbouwers als van niet-landbouwers, sterk toenemen, terwijl ook de aanwas van den boerenstand in dezelfde richting leidde, hetgeen tezamen de grondprijzen tot ongekende hoogten deed stijgen. Zoo bedroegen de kooprijzen, b.v. in de Beemster in 1910 f 3.000 per ha, in 1915 f 3.515 per ha, in 1920 f 4500 per ha, en in 1921 zelfs f 4515 per ha, en in het Noordelijk Westerkwartier van Groningen van 1909 t/m 1913 f 1950 per ha, van 1914 t/m 1918 f 2270 per ha en van 1919 t/m 1922 f 2622 per ha.

Daarnaast waren ook de loonen der landarbeiders sterk gestegen. Deze loonen waren tot omstreeks 1911 zeer laag geweest. Eerst na 1911 begint hierin eenige verbetering te komen, hetgeen moet worden toegeschreven eenerzijds aan den invloed van de organisaties van de landarbeiders, anderzijds aan de oloopende prijzen van de landbouwproducten. Steller wij de prijzen der belangrijkste akkerbouw- en veeteeltproducten van 1911—1913 op 100, dan waren de indexcijfers in het tijdvak van 1914—1921:

1914.....	105,	1917.....	191	1920.....	251
1915.....	140	1918.....	222	1921.....	189
1916.....	168.	1919.....	282		

In 1921 zette een prijsdaling in, welke met de noodige „ups en downs” doorging, totdat in 1930 ongeveer het gemiddelde prijspeil van 1910—1914 weer was bereikt. De

indexcijfers, in vergelijking met de periode 1910—1914 = 100, waren:

1920/'21.... 240	1924/'25.... 161	1928/'29.... 137
1921/'22.... 184	1925/'26.... 148	1929/'30.... 125
1922/'23.... 145	1926/'27.... 155	1930/'31.... 112
1923/'24.... 153	1927/'28.... 146	

Dan komt de landbouwcrisis en worden de indexcijfers, met inbegrip van overheidssteun, vergeleken op dezelfde wijze:

1931/'32.... 85	1934/'35.... 76	1937/'38.... 95
1932/'33.... 70	1935/'36.... 74	Febr. '40 . 105
1933/'34.... 81	1936/'37.... 82	

Stellen wij daarnaast de arbeidsloonen in den landbouw en ter vergelijking de indexcijfers van de kosten van levensonderhoud van Amsterdamsche arbeidersgezinnen (onder zéér groote reserve ten aanzien van de absolute juistheid van deze cijfers en de vergelijkbaarheid van het materiaal!), dan krijgen wij het volgende beeld:

Arbeidsloonen landbouw ⁴⁾	Kosten levensonderhoud Amsterdam ⁴⁾
1910/14 = 100	1911/13 = 100
1920/21 259	1920 220,6
1925/26 204	1925 178,6
1930/31 202	1930 160,9
1931/32 190	1931 151,0
1932/33 168	1932 140,8
1933/34 150	1933 139,3
1934/35 144	1934 140,1
1935/36 141	1935 136,2
1936/37 138	1936 131,9
1937/38 140	1937 137,3
1938/39 152	1938 138,6

Het kan niet worden ontkend, dat — hoewel aan een vergelijking van deze cijfers groote gebreken kleven — de toestand van de landarbeiders, voorzover zij althans werk hebben, sedert 1910 is verbeterd. Hoewel deze hogere loonen sociaal volkomen verantwoord waren — ook thans zijn de landbouwersloonen in vergelijking tot die in de industrie nog steeds laag —, bleven zij na de inzinking van de landbouwprijzen in 1921 onder den invloed van de vakorganisaties hooger dan economisch verantwoord was. De boeren werden door de lagere prijzen gedwongen op hun exploitatierekeningen te bezuinigen en vonden deze bezuinigingen niet in een extensie van landbouw (waardoor de opbrengsten zouden dalen) maar in mechanisatie, bezuiniging op het aantal arbeiders, tewerkstelling van gezinsleden op de bedrijven, en in arbeidsextensie — maar nochtans ten aanzien van de opbrengsten intensieve — cultures. Nu vergt de veeteelt in het algemeen minder arbeid, waardoor ook de bovengeschetste gewijzigde toestanden na 1918 hebben geleid tot uitbreiding van de intensieve veehouderij ten koste van den akkerbouw.

De landbouwcrisis van 1929.

De landbouwcrisis van 1929 stelde de andere zwakke zijde van onzen landbouw in het licht: nl. de kwetsbaarheid in den export en de afhankelijkheid van de wereldmarktprijzen. In 1929 ontstond een scherpe daling in de prijzen der akkerbouwproducten, waardoor in het bijzonder de toestand in de akkerbouwbedrijven slechter werd.

De wanverhouding tusschen de productiekosten en de opbrengsten, welke zich reeds bij de prijsdaling van 1921 had afgeteekend, werd door deze ineenstorting van de prijzen zooveel ernstiger, dat geleidelijk de toestand in den Nederlandschen landbouw zorgwekkend werd. Wellicht nog ingrijpend was echter het terugloopen van den export. Bedroeg de export van land- en tuinbouwproducten in 1928 nog rond 690 miljoen gulden, in 1930 was dit nog

⁴⁾ Deze gegevens zijn ontleend aan het Gedenkboek van den landarbeidersbond.

slechts 583 miljoen gulden en in 1931 450 miljoen gulden.

Dit terugloopen van den export met het inzakken van de prijzen had, zooals te begrijpen is, funeste gevolgen voor onzen veredelingslandbouw. Deze moeilijkheden werden in het bijzonder nog aanmerkelijk verscherpt door de beschermende maatregelen in de afzetlanden, vooral in Duitschland, tengevolge van de nieuwe economische richting, waarin dit land zich ontwikkelde. Na 1933 werd in Duitschland, vooral ten aanzien van de eerste levensbehoeften, gestreefd naar een zoo groot mogelijke autarkie: De eigen landbouw werd zooveel mogelijk gesteund en beschermd tegen den invoer. Doch ook in andere landen ging men meer en meer over tot beperking of contingentieering van den invoer. Zelfs Nederland heeft zich niet aan deze tendenz kunnen onttrekken, hetgeen tot het in het leven roepen van de zoo zeer becristiseerde landbouwcrisismaatregelen aanleiding gaf.

De sterke vermindering van de export drukte uiteraard in ernstige mate op den veredelingslandbouw. Het streven heerschte, den export zooveel mogelijk te handhaven, ondanks de financieele offers, waarmede dit dikwijls gepaard ging. Daarnaast bleek het echter noodzakelijk om de productie van verschillende op export ingestelde artikelen aan banden te leggen en in te perken, zoodat de overheid zich gedwongen zag om productieregelingen in het leven te roepen en een „ordering” in den landbouw in te voeren.

In verschillende gevallen ging de regeering er zelfs toe over, mede in verband met betalingsmoeilijkheden, om ook den handel met het buitenland, via monopolie-instantie, zelf ter hand te nemen. Deze ordening, gepaard gaande met een verplichte organisatie, heeft men echter tevens kunnen gebruiken om de kwaliteit van de producten, waarvoor ook reeds de Landbouwwitvoerwet waakte, op peil te houden en zoo mogelijk te verbeteren. Wij denken hierbij b.v. aan de t.b.c.-bestrijding onder het rindvee, de verbetering van de Nederlandsche tarwesorten, en de teeltregeling bij de pluimveehouderij. Het geheele stelsel van de landbouwcrisisorganisaties, met de eigen crisistuchtrechtspraak als stok achter de deur, maakt het mogelijk de daarvoor benodigde maatregelen, desnoods met dwang, door te voeren. Anderzijds heeft tijdens de depressie langzamerhand ook het inzicht veld gewonnen, dat een krachtige boerenstand een levensseis is voor een volk en dat deze boerenstand, ten koste van welke economische principes ook, in stand gehouden diende te worden.

Ook het probleem van de voedselvoorziening van het eigen land door den eigen landbouw heeft men in de laatste jaren, hoewel aarzelend, te berde gebracht.

Ter demonstratie van het voorgaande volgen op blz. 165 bovenaan nog enkele cijfers betreffende den agrarischen export.

De groep der kleine boeren.

De intensieveering van den Nederlandschen landbouw is voor een bepaalde groep van landgebruikers, nl. de groep der kleine boeren, van bijzondere beteekenis geweest:

Deze groep van kleine boeren vormt een zeer belangrijk percentage van het totaal aantal grondgebruikers, zooals blijkt uit het volgende staatje:

Aantal landgebruikers, wier hoofdberoep landbouwer is.	in 1910	in 1921	in 1930
Voor de klasse 1—5 ha ..	55.366	60.610	58.295
Voor de klasse 5—10 ha ..	37.331	44.468	50.832
Tezamen	92.697	105.078	109.127
Voor alle klassen	148.844	163.075	175.025

Of in procenten van het totaal:

1—5 ha	37,2 pCt	37,2 pCt	33,3 pCt
5—10 ha	25,6 „	27,3 „	29,0 „
	62,8 pCt	64,5 pCt	62,3 pCt

De uitvoer van enkele agrarische producten in millioen gulden.

	1900	'05	'10	'15	'16	'17	'18	'19	'20	'21	'22	'23	'24	'25	'26	'27	'28	'29	'30	'31	'32	'33	'34	'35	'36	'37	'38	'39
Versch vleesch	30	26	23	36	16	6	—	—	10	37	47	50	75	86	48	62	39	33	33	27	11	9	6	2	2	2	2	3
Gezouten vleesch	—	—	—	4	9	20	—	8	5	24	10	3	5	20	42	51	60	55	47	38	28	25	21	17	17	22	23	31
Ongesmolten dierlijk vet.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Boter	23	23	33	42	36	54	7	45	57	49	44	41	70	82	80	86	88	86	63	41	18	19	22	26	36	44	44	46
Kaas	16	16	20	30	32	69	20	23	64	68	54	54	74	82	70	77	80	79	68	52	36	28	28	23	23	30	29	25
Melk, melkprod., caseïne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eieren, eiproducenten	2	2	9	15	14	28	2	—	1	10	10	14	35	45	49	57	63	70	62	52	34	24	25	22	25	33	40	41
Versche groenten	—	4	6	13	12	41	34	31	25	28	20	19	45	52	45	49	69	62	53	48	35	25	23	18	18	24	28	28
Aardappelen	1	2	2	2	2	10	2	33	31	33	18	14	25	23	22	29	23	22	19	24	17	5	10	9	17	20	13	10
Bloemen, bloembollen enz.	8	11	15	22	18	15	9	21	23	27	27	31	38	53	47	49	54	52	60	42	25	24	27	26	28	34	38	29
Aardappelmeel, dextrine	17	25	25	33	24	5	—	7	27	22	17	16	20	18	19	23	20	21	13	3	3	3	7	9	13	9	12	—
Strookarton	—	—	—	—	—	6	11	19	38	11	15	18	20	19	20	20	21	21	24	14	11	9	10	9	9	14	12	12

*) In 1916 heeft een reorganisatie in de statistiek plaats gevonden, waardoor de cijfers vóór 1916 niet geheel vergelijkbaar zijn met die na dit jaar.

Van alle grondgebruikers, nl. 234,145, hebben er 110.646 een bedrijf met een oppervlakte, welke 5 ha niet te boven gaat, en 55.500 een bedrijf met een oppervlakte van 5—10 ha. Ook van de totale oppervlakte, geëxpliciteerd door landgebruikers met 1 ha en meer, vormt de groep landgebruikers met bedrijven van 1—10 ha een belangrijk onderdeel:

kapitaal ter beschikking heeft. Het is in verband met den bijzonderen vorm, waarin dit bedrijf verkeert, beter, dat de beschikbare arbeid volledig wordt benut, dan dat door „rationalisatie” het bedrijf kapitaalintensief, doch tegelijk arbeidsextensief zou worden gemaakt.

Een aantal van de kleine boeren is overgegaan op een

	1910		1921		1930	
	aantal ha	in pCt. v. tot. oppervl.	aantal ha	in pCt. v. tot. oppervl.	aantal ha	in pCt. v. tot. oppervl.
1—5 ha	256.655	13.47	274.327	14.01	273.541	12.98
5—10 ha	287.230	15.04	338.345	17.28	387.872	18.36
Totaal	543.885	28.51	612.672	21.29	661.413	31.34

Hoewel naar verhouding het aantal grondgebruikers, met bedrijven tot 10 ha, wier hoofdberoep landbouwer is, sedert 1921 is afgenomen, is de totale oppervlakte van hun bedrijven procentueel nóg toegenomen, in hoofdzaak tengevolge van een uitbreiding van de klasse van 5-10 ha. In ieder geval blijkt uit deze cijfers zeer duidelijk de belangrijkheid van de groep der kleine landbouwers.

De kleine boerenbedrijven zijn, hoewel streeksgewijze verschillend, te beschouwen als intensieve bedrijven, immers de voor een landbouwbedrijf geringe oppervlakte moet voldoende kunnen opleveren om een gezin te onderhouden.

Oorspronkelijk was het kleine bedrijf een akkerbouwbedrijf, dat zijn producten ter markt bracht. Sedert 1900 echter werd het voordeliger granen in dierlijke producten om te zetten. Toen buitenlandsche granen goedkoop ter markt kwamen, ging men er allengs toe over bovendien

anderen intensieven vorm, nl. den tuinbouw (aardbeien in de Betuwe, klein fruit in Noord-Brabant en Zeeland, grove groenten in Limburg en de Lijmers).

De bevolkingsaanwas.

Tenslotte willen wij nóg wijzen op de noodzakelijkheid van intensivering van den landbouw in Nederland.

De bevolking van Nederland, welke in de jaren 1871—1875 nog slechts 3,7 miljoen bedroeg, was in 1939 gestegen tot bijna 8,8 miljoen inwoners. Deze toeneming is echter niet regelmatig verdeeld over de stedelijke en plattelandsbevolking. In het algemeen kan worden gezegd, dat de plattelandsbevolking een grootter geboorte-overschot vertoont dan de stedelijke bevolking, zooals blijkt uit de onderstaande gegevens van het geboorte-overschot in de verschillende gemeentegroepen, ontleend aan cijfers van het C.B.S.:

Gemeenten met:	levend geboren per 1000 inw.					overledenen per 1000 inw.					geboorte-overschot per 1000 inw.				
	26/30	31/35	1937	1938	1939	26/30	31/35	1937	1938	1939	26/30	31/35	1937	1938	1939
minder dan 5000 inwoners	25,9	23,8	22,3	22,9	23,0	10,8	9,7	9,6	9,1	9,3	15,1	14,1	12,7	13,8	13,7
5000—20.000	25,3	23,6	21,9	22,6	22,5	10,2	9,2	9,0	8,8	8,8	14,9	14,0	12,9	13,8	13,7
20.000—50.000	23,5	21,0	19,8	20,5	21,2	9,3	8,4	8,2	8,0	8,1	14,3	12,7	11,6	12,5	13,1
50.000—100.000	20,7	20,9	19,9	20,6	20,4	9,5	8,3	8,0	7,7	8,1	11,2	12,7	11,9	12,9	12,3
100.000 en meer	18,8	16,5	15,5	16,3	16,5	9,0	8,5	8,6	8,3	8,5	9,8	8,1	6,9	8,0	8,0
Het Rijk	23,2	21,2	19,8	20,5	20,6	9,9	8,9	8,8	8,5	8,6	13,3	12,3	11,0	12,0	12,1

goedkoop buitenlandsch graan en ander veevoeder aan te kopen om daardoor de productie van veredelde producten op te voeren. Het kleine boerenbedrijf werd aldus tot een veredelingsbedrijf, waardoor het mogelijk werd de kleine oppervlakte intensief te benutten. Zuivel-fabrieken, eiermijnen en slachterijen vergemakkelijkten den afzet van deze grootendeels voor export bestemde producten.

Zoo is de intensieve veredelingslandbouw en vooral de veeteelt (pluimveeteelt, varkenshouderij) één van de peilers geworden, waarop het kleine bedrijf zich kan staande houden. Het kleine bedrijf is in dit opzicht geen copie van het groote bedrijf: de arbeid wordt er niet betaald, het aantal arbeidsuren wordt niet geteld. Het geheele gezin werkt in het bedrijf mede, en al is misschien in vele opzichten nog rationalisatie mogelijk, bedacht dient te worden, dat het kleine boerenbedrijf arbeidsintensief is en weinig

Weliswaar geven de groepen van gemeenten met 20.000 inwoners en meer geregeld een vestigingsoverschot (verschil tusschen vestiging en vertrek) te zien, doch van een eenzijdigen stroom van het platteland naar de stad kan niet worden gesproken. De bevolkingstoename, als resultante van geboorte-overschot en vestigingsoverschot, blijkt uit het volgende staatje, ontleend aan cijfers van het C.B.S. over de periode 1 Januari 1931—1 Januari 1940:

Gemeentegroepen	geboorte-overschot	vestigingsoverschot		bevolkingstoename
		mann.	vr.	
5.000	12,9	—4,0	—5,0	8,4
5.000—20.000	13,5	—1,1	—0,6	12,6
20.000—50.000	12,1	2,9	3,7	15,4
50.000—100.000	12,3	3,9	4,7	16,6
100.000 en meer	7,4	0,9	1,2	8,4

Hierbij dient te worden bedacht, dat ook de leeftijdsopbouw van invloed is. Zoo is b.v. de leeftijdsgrens in de kleine gemeenten hooger door de vestiging van ouderen, die niet meer deelnemen aan het productieproces, waardoor het geboorte-overschot in de kleine gemeenten wordt gedrukt, terwijl omgekeerd het vestigingsoverschot van de grootere gemeenten wordt bereikt door de vestiging van volwaardige arbeidskrachten.

De afvloeiing van arbeidskrachten van het platteland naar de steden zal slechts kunnen plaats vinden, indien deze arbeidskrachten kunnen worden opgenomen in industrie, handel en verkeer. Wanneer het echter de vraag is, in hoeverre in de toekomst uitbreiding van de industrie, althans opneming van meer arbeidskrachten in de industrie en daarmee in handel en verkeer mogelijk is, dan zal niet uit het oog mogen worden verloren, dat het groote geboorte-overschot ten plattelande elders zal moeten worden ondergebracht. Daarvoor zullen dan slechts twee wegen openstaan, nl. emigratie of uitbreiding van de bestaansmogelijkheden in het landbouwbedrijf zelf. Hoe de toekomst van de emigratie zal zijn, is op het oogenblik in geen enkel opzicht te voorspellen. Slechts willen wij hierbij voorop stellen, dat emigratie van boeren naar Nederlandsch-Indië, om daar het landbouwbedrijf uit te oefenen, tot de ónmogelijkheden behoort.

Voor het opnemen van meer personen in den Nederlandschen landbouw staan slechts de twee genoemde mogelijkheden open: nl. uitbreiding van den beschikbaren cultuurgrond en intensivering van den landbouw.

De toekomst van onzen veredelingslandbouw.

In het voorgaande hebben wij aangegeven, hoe de ontwikkeling van den Nederlandschen landbouw in de laatste decennia is geweest, zonder daarbij nader op de ontwikkeling van de afzonderlijke takken van den landbouw in te gaan. Wij hebben getracht daarbij aan te toonen, dat verschillende factoren — gelegen binnen en buiten onze grenzen — er toe hebben geleid, dat onze landbouw historisch is gegroeid tot een intensieven bedrijfstak, waarbij het voortbrengen van veredelde producten op den voorgrond is gekomen. De vraag dringt zich op, of het mogelijk en gewenscht is om in de toekomst dezen intensieven vorm van onzen landbouw te handhaven. Wij ontveinzen ons niet, dat de beantwoording van deze vraag onder de huidige omstandigheden eenzijdig een min of meer hypothetisch karakter draagt, en het anderzijds niet mogelijk is in een kort bestek dit probleem te behandelen. Wij willen dus slechts enkele principieele punten ter sprake brengen.

Bodem en klimaat in Nederland zijn bij uitstek geschikt voor den veredelingslandbouw; de geografische ligging maakt het mogelijk de producten op de daarvoor vereischte snelle wijze op de bestaande markten af te zetten. Het ware een verlies voor de Europeesche gemeenschap, indien Nederland deze taak, welke aan den Nederlandschen landbouw sedert 1900 in toenemende mate is toebedeeld en waaraan de beste krachten zijn gewijd, niet meer zou kunnen vervullen. Er moege dan al in de ons omringende landen, in het bijzonder in Duitschland, een streven bestaan om de voedselvoorziening van het eigen volk met eigen krachten te verzekeren, dit streven behoeft toch geenszins in te sluiten, dat in het groote geheel de specifieke producten van een bepaald land totaal geweerd zouden moeten worden. Integendeel, boven de allernoodzakelijkste behoeftebevrediging uit eigen land zal ruimschoots ruimte over blijven om te kunnen profiteren van de uit den typischen aanleg van de omringende landen geboren voortbrengselen. Ook bij een in groot verband doorgevoerde ordening zal dit dienen te worden erkend.

Wat het binnenland betreft, dienen wij te bedenken, dat de bevolking in Nederland van 3,7 miljoen zielen in de jaren 1871—1875 is gegroeid tot een bevolking van 8,8 miljoen inwoners in 1939. De grootste geboorte-overschotten worden daarbij aangetroffen op het platteland. De toestand in Nederland is derhalve veranderd, en het

behoeft nauwelijks te worden gezegd, dat het openhouden van deze 8,8 miljoen monden een probleem is. De industrie heeft het hare gedaan om het bevolkingsoverschot van het platteland te ontlasten; het vestigingsoverschot in de steden is daarvan het bewijs. Het is echter de vraag, in hoeverre het ook in de toekomst mogelijk zal zijn dit geboorte-overschot van het platteland naar de industrie af te wentelen.

De landbouwers vormen een betrekkelijk gesloten groep en het is dringend noodzakelijk deze groep op een gezonde basis een bestaan te verzekeren. De cultuurgrond is beperkt; landwinning en landverbetering zijn slechts in beperkten omvang mogelijk en kunnen alleen worden verkregen met hooge kosten en veel moeite. Is het dan niet een eisch van de eerste orde, dat elke vierkante meter cultuurgrond zoo intensief mogelijk wordt benut, en dat alles in het werk wordt gesteld om den intensieven vorm van den Nederlandschen landbouw op te voeren in plaats van af te breken?

Hoe zouden de kleine boeren op onze zandgronden in hun kleine bedrijven een bestaan kunnen vinden voor zich en hun gezinnen, indien hun landbouw niet intensief zou zijn en hun de pluimveehouderij en varkensmesterij zouden worden ontnomen? Waar zouden de tuinders heen moeten, indien de intensieve teelt van groenten, fruit en siergewassen op hun enkele hectaren groote bedrijven onmogelijk werd? Wat zou er van onzen hoogwaardige veestapel terecht komen, indien de afzet van boter en kaas tot een minimum werd gereduceerd?

Doch wij stuiten daarbij op twee andere problemen, t.w.:

1. de voedselvoorziening van ons eigen volk met akkerbouwproducten,
2. den invoer van krachtvoer en kunstmest.

Bij de ontwikkeling van onzen landbouw, wij wezen er reeds op, heeft men langen tijd geen rekening gehouden met het verband met de voedselvoorziening van onze eigen bevolking. Steeds meer heeft de landbouw zich ingesteld op export, welke grootendeels steunde op den import van goedkope voedergranen en goedkoop krachtvoer. Dit heeft ons land en onzen landbouw kwetsbaar gemaakt. Er zal dan ook in de toekomst naar moeten worden gestreefd, dat de voedselvoorziening meer dan tot dusverre in eigen land wordt gehouden.

Het is de vraag, in hoeverre de invoer van voedergranen en krachtvoer in de toekomst opnieuw kan worden opgevoerd tot het peil van vóór den huidige oorlog. Hier ligt een taak voor het landbouwonderzoek, nl. het zoeken naar methoden om den import van deze artikelen zooveel mogelijk te vervangen door producten, voortgekomen uit eigen bodem, en het zoeken naar meer rationeele voedermethoden, waardoor de benodigde hoeveelheid krachtvoer kan worden verminderd zonder afbreuk te doen aan de opbrengsten. Reeds zijn enkele schreden in deze richting gedaan, waarvan wij als voorbeelden willen noemen de vergrootte belangstelling voor kuilvoer, het kunstmatig drogen van gras en het stoomen van aardappelen, terwijl wijziging in het weidesysteem een voorbeeld is van een meer rationeel gebruik van het grasland, waardoor de hoeveelheid krachtvoer kan worden verminderd.

Wij zien derhalve de toekomstige taak van den Nederlandschen landbouw gericht op twee functies, t.w. de voedselvoorziening voor de eigen bevolking en den invoer van „veredelde” landbouwproducten. De intensieve vorm van den Nederlandschen landbouw zal daarbij niet kunnen worden losgelaten, doch wel zal getracht moeten worden om de basis daarvoor zooveel mogelijk van het buitenland naar het eigen land te verleggen.

Wij zijn er ons ten volle van bewust, dat wij in het voorgaande slechts problemen hebben gesteld. De oplossing van deze problemen vereischt de volle medewerking van allen, die bij den Nederlandschen landbouw betrokken zijn.

HET BESLUIT OP DE MATERIEELE OORLOGSSCHADE.

Toen het Besluit op de materiele oorlogsschade werd afgekondigd, hebben zeer velen, zowel gespaarden als getroffen, zich afgevraagd, welke toch wel de beweegredenen waren voor een regeling, die op zooveel punten onvolkomen, zelfs volstrekt onvoldoende schadeopstelling in het vooruitzicht stelde. Alom heerschte een gevoel van onbevredigdheid, niet alleen over de wijze, waarop de schadevergoeding zou worden vastgesteld, maar tevens over het ontbreken van een officieele toelichting op de voor velen onverklaarbare regeling.

Tot op zekere hoogte kan men wellicht het artikel van den heer L. A. H. Enthoven in Economisch-Statistische Berichten van 29 Januari 1941 (No. 1306, blz. 80—86) als een niet officieele toelichting op het Besluit beschouwen. Het verschijnen van dat artikel heeft de gelegenheid geopend de beweegredenen, waarop het Besluit geacht kan worden gebaseerd te zijn, aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

De beginselen van het Besluit.

Uit genoemd artikel noteer ik allereerst de voornaamste uitgangspunten. Daartoe citeer ik eenige zinnen woordelijk.

„Het Nederlandsche volk heeft, door verzet te bieden, in zijn geheel have en goed in de waagschaal gesteld. Dat de uit deze houding voortvloeiende schade niet op den enkeling mag blijven drukken, maar door allen gezamenlijk moet worden gedragen, is in heel den lande als een eerste eisch van rechtvaardigheid gevoeld.”

„Schade vergoeden beteekent schade herstellen. In het herstel wordt de vergoeding eerst tot werkelijkheid. Zoolang geen herstel plaats heeft, kan men een deel der getroffen wel voorloopig voorhelpen door het verleenen van credieten en andere faciliteiten, maar een werkelijke vergoeding is dit nog niet. Daarvoor is noodig, dat de getroffen collectief in staat zijn de verloren goederen door andere te vervangen.”

Met deze uitgangspunten zal wel iedereen instemmen. Het economisch bestaan van ons volk is grotendeels afhankelijk van het voortbestaan van ons productie-apparaat, zoodat de geheele gemeenschap belang heeft bij het herstel daarvan.

Algemeene overeenstemming zal ook kunnen bestaan met betrekking tot de beperking van het begrip oorlogsschade door daarvan uit te sluiten alle nadeelen, veroorzaakt door den oorlogstoestand in het algemeen, zooals stremming van in- en uitvoer en van buitenlandsch verkeer, inkrimping van bedrijven door gebrek aan grondstoffen, blokkeering van buitenlandsch tegoed en dergelijke. Afgezien, voorloopig, van de vraag, hoever deze beperking moet gaan, kan dus mede als algemeen aanvaard uitgangspunt worden geciteerd: „Van oorlogsschade kan slechts worden gesproken, wanneer de schade is aangericht door oorlogsgeweld.”

Nemen wij nu vanuit deze gemeenschappelijke uitgangspunten de bepalingen van het Besluit en de bovenvermelde toelichting in oogenschouw, dan bekruipt ons het gevoel, dat bij de uitwerking van deze grondbeginselen vele beperkingen worden toegepast, welke niet in die grondbeginselen liggen opgesloten.

Bij de regeling der schadevergoeding, welke bedoelt herstel van het vernietigde mogelijk te maken, wordt het algemeen belang op den voorgrond gesteld. Particuliere verlangens dienen hieraan ondergeschikt te worden gemaakt, aldus de toelichting. Uit dit beginsel wordt allereerst afgeleid, dat aan de meest urgente herstellingen voorrang wordt verleend en dat geen minder noodzakelijke herstellingen worden uitgevoerd, indien daardoor — bij

de gegeven schaarschte aan materialen — dringender herstelwerkzaamheden achterwege zouden moeten blijven. Deze beperking kan slechts betreffen het tijdstip van de uitkeering der schadeloosstelling, niet het bedrag daarvan.

Uitkeeringen in geld, vóórdat herstel van het vernielde mogelijk of toelaatbaar is, zouden er toe kunnen leiden, dat het geld inmiddels voor andere doeleinden werd gebezigd, waardoor eenzijdig het toekomstig herstel in gevaar zou worden gebracht en anderzijds prijsstijgingen zouden worden in het leven geroepen, die de prijspolitiek van de overheid zouden doorkruisen. Voorzover deze overwegingen tengevolge hebben uitstel van de uitkeeringen, totdat het herstel kan worden ter hand genomen, zijn en de beperkende bepalingen, en de overwegingen redelijk te achten.

Op dezelfde overwegingen grondt het Besluit echter voor tal van gevallen een min of meer aanzienlijke reductie van de schadeloosstelling of zelfs een geheel achterwege laten van eenige schadevergoeding. Het meergenoemde artikel zegt het met zooveel woorden: „niet slechts een regeling, die een controle inhoudt op de wijze, waarop de uitgekeerde bedragen worden besteed. Maar ook de omvang der uitkeeringen wordt door de herbouwplannen aan banden gelegd. In deze plannen past b.v. geen vergoeding voor schade aan luxe-voorwerpen. Bij beperking tot het economisch noodzakelijke moet het luxe-element worden uitgeschakeld. Er kan dan ook geen sprake zijn van een volledige vergoeding in dien zin, dat daardoor uitgaven, die thans in het algemeen belang niet verantwoord zijn, worden aangemoedigd. Particuliere belangen moeten hiervoor wijken. Hoofdzak is, dat de uitkeeringen aan de getroffen een voldoende basis geven voor den herbouw, en wel voor een rationeelen herbouw.”

Algezien van de juistheid van deze principieele beperking zij opgemerkt, dat deze laatste, in het oorspronkelijke stuk gecursiveerde, stelling niet tot uitdrukking komt in het Besluit, welks regeling immers zelfs niet tot den noodzakelijken herbouw in staat stelt, doordat met de inmiddels plaatsgegrepen stijging van de kosten van herbouw of vervanging bij de bepaling der schadevergoeding geen rekening wordt gehouden ¹⁾.

De waarde per 9 Mei

Bij de waardeering der schade aan vaste goederen stelt men zich, nl. niet op het herstelstandpunt, maar gaat men uit van de waarde per 9 Mei. Dit wordt geargumenteed met verwijzing naar de prijspolitiek, die ten doel heeft, prijsstijging zooveel mogelijk tegen te gaan, en die door een ruimere schadevergoeding — op basis van de gestegen prijzen — zou kunnen worden doorkruist. Hiertegenover stel ik allereerst, dat door het invoeren van een bonnenstelsel en door de schadevergoedingen slechts geleidelijk, naar gelang van de herstel mogelijkheden, uit te keeren, het gevreesde gevaar reeds aanzienlijk kan worden getemperd. Maar daarnaast is het van beteekenis, dat in Duitschland, waar men eenzelfde prijspolitiek voert — en met succes, getuige het staatje aan het slot van het artikel van den heer Enthoven —, het schadevergoedingsvraagstuk

¹⁾ Vergelijk „De Maasbode” van 12 Januari („De vergoeding der oorlogsschade”), de Prov. Overijsselsche en Zwolsche Courant van 17 Januari („Zeeland is niet bevredigd”), Het Volk van 21 Januari („Ernstige tekortkomingen in de schaderegeling”) de Prov. N.-Brabantsche en 's-Hertogenbossche Courant van 22 Januari („Ook daarin één”), Het Volk van 11 Januari („Vergoeding materiele oorlogsschaden”), het Algemeen Handelsblad van 13 Januari („Gedupeerde Zeeuwen”) en de Nieuwe Rotterdamse Courant van 11 Januari („Door oorlogsgeweld gedupeerde Zeeuwen”).

veel royaler is behandeld. Wanneer men nu daar, waar men in de laatste jaren op het punt der prijsbeheersching een geweldig succes heeft geboekt — vriend noch vijand zal dit immers ontkennen — onmiddellijk het belang van een flink opgezet herstel van het bedrijfsleven heeft begrepen, moet dit dan voor ons niet een vingerwijzing zijn?

Er zijn nog andere argumenten aangevoerd voor het aanhouden van de waarde per 9 Mei. Het meergenoemde artikel redeneert aldus: „Stel, dat de schade onmiddellijk na de verwoesting zou zijn getaxeerd. Ongetwijfeld zou dan in het meerendeel der schadegevallen de waarde op 9 Mei tot uitgangspunt zijn genomen.” Dat onderschrijf ik ten volle. Alles was in orde geweest, wanneer wij onmiddellijk hadden getaxeerd, het recht op schadeloosstelling had vastgestaan en de herbouw onmiddellijk een aanvang had kunnen nemen of althans de prijs hiervan kon zijn vastgelegd. Nu dit niet het geval is geweest, zal in het verschil tusschen de herstellkosten en de vastgestelde schade nader moeten worden voorzien, daar dit een direct gevolg van de omstandigheden is en de gemeenschap de gevolgen van deze omstandigheden wenscht te dragen in plaats van die op de betrekkelijk kleine groep van getroffen te laten drukken. Dat toch zal het geval zijn, indien men slechts de waarde per 9 Mei 1940 vergoedt. Zij, van wie het goederenbezit, dus het in geval van algemeene prijsstijging reële waarde houdende element, verloren is gegaan, zouden dan juist dáárdoor het gelag betalen. Daarom is het ook onjuist te zeggen, dat niet alleen de directe oorlogsslachtoffers, maar ook vele andere door de stijging der prijzen worden benadeeld. In het algemeen is het immers zoo, dat wij allen, direct door het oorlogsgeweld getroffen of niet, als consumenten door de stijging der prijzen worden geschaad. Als handelaar of producent zal men in vele gevallen hierdoor niet geschaad zijn, voorzover de voorraden of productie-installaties intact zijn gebleven. Zij, wier bedrijfsgoederen door het oorlogsgeweld zijn getroffen, worden door de prijsstijging extra geschaad, indien zij voor herstel, herbevoorrading of nieuwe aanschaffing hooge prijzen moeten betalen. *Verder ondervinden zij in gelijke mate als hun overige landgenooten de gevolgen van de prijsstijging, evenals zij in gelijke mate ook alle overige indirecte schaden door den oorlogstoestand in het algemeen mede ondervinden.*

Nu is met betrekking tot herbouw wel een groote verbetering tot stand gekomen door de invoering van het premiestelsel en nu laatstelijk ook van het systeem van aanvullende hypotheke. Voor de praktijk is dit zeer bevredigend, alhoewel dit nog zeer belangrijk zal moeten worden uitgebreid, willen wij de bezwaren van de verordening voldoende kunnen ondervangen. Waar wij hier echter de verordening zelf bespreken, kunnen deze aanvullingen min of meer als bewijs gelden voor de bezwaren, welke de verordening aankleven. De praktijk geeft nu echter met deze combinatie van de verordening plus de aanvullingen een veel handiger oplossing, omdat daardoor zoo veel gemakkelijker met de zich wijzigende omstandigheden kan worden rekening gehouden. Men kan het een schoonheidsbezwaar noemen, dat voor dit systeem in de verordening geen ruimte is opengelaten, doch aan den anderen kant kan zeer wel reeds met de mogelijkheid van dit aanvullingsstelsel door de opstellers van de verordening zijn rekening gehouden, echter om praktische overwegingen hiervan op het moment van opstellen nog geen gewag zijn gemaakt. Het was toen immers nog zoovele maanden geleden en wij hadden in de prijzenontwikkeling nog niet zooveel inzicht als wij op dit moment nu weer hebben verkregen. In ieder geval mag dit zeer belangrijke systeem van aanvulling bij een bespreking van de verordening, en vooral ook van de praktische uitwerking, waarop ik in dit artikel in de eerste plaats het accent wensch te leggen, niet onvermeld blijven. Een verdere ontwikkeling hiervan is dringend gewenscht, ook uitbreiding tot andere categorieën, zooals de bedrijfsuitrustingen, bedrijfsgebouwen

en zelfs ook de herbevoorrading²⁾. Hierbij zij nog opgemerkt, dat de premietoelage voorkeur verdient boven de renteloze hypotheke, tenzij daaraan tegelijkertijd wordt verbonden een methode van gratis afboeking binnen een zeker aantal jaren. De mogelijkheid is reeds geopperd, dit afhankelijk te stellen van het prijsverloop voor de herstelde objecten, doch men verlieze daarbij niet uit het oog, dat dit prijsverloop voor andere niet-getroffen objecten gelijk is en dus, zoo men eventuele winsten daaruit wil opvangen, het voor een gelijke behandeling van alle leden van onze gemeenschap te prefereren valt dit tot stand te brengen via de waardevermeerderingsbelasting en niet via een stelsel, hetwelk de getroffen en wederom extra belast.

Waar hier de waardevermeerderingsbelasting ter sprake komt, moge nog even worden aangestipt, dat ook deze als argument tegen volledige herstellvergoeding is aangevoerd. Wanneer, zoo luidt de redeneering, een beschadigde zijn goed herbouwt uit een schadevergoeding, die verre boven de waarde per 9 Mei ligt, en hij verkoopt dat goed later, dan is slechts belastbaar het verschil tusschen verkoopsom en herbouwkosten. Was het goed niet vernietigd geweest, dan zou belastbaar zijn het verschil tusschen verkoopsom en waarde per 9 Mei of aanschafwaarde voordien. Het argument, dat slechts op sporadische gevallen van verkoop na herbouw betrekking heeft, kan door een rationeele toepassing van de belasting dra alle waarde verliezen. Bovendien blijkt het zwak, wanneer wij in gedachten nemen een gedeeltelijke schade aan een vast goed. Stel, dat dit op royale wijze door gegeven schadeloosstelling is hersteld en daarna wordt verkocht. De tusschen dan geen cent schenken, wanneer bij deze vervreemding een waardevermeerdering wordt vastgesteld. Dergelijke opmerkingen zijn bovendien grievend voor de getroffen, daar zij den indruk wekken, alsof deze niet hun deel zouden bijdragen in de lasten van de gemeenschap. *Consta- teeren wij hier uitdrukkelijk, dat de getroffen niets liever wenschen dan zoo spoedig mogelijk wederom in staat te worden gesteld op geheel gelijke basis met hun landgenooten de lasten, welke deze tijd aan onze gemeenschap oplegt, gezamenlijk te mogen dragen.* Dit is m.i. een belangrijk argument voor een zoo volledig mogelijk herstel.

Bedrijfs- en handelsvoorraden:

De vraag komt op, waarom de waarde per 9 Mei, welke zoo geschikt is voor vaste goederen, niet voor bedrijfs- en handelsvoorraden in aanmerking komt. Het is stellig niet waar, dat overwegingen van practischen aard aanhouding van den oorspronkelijken inkoopprijs of van den zgn. historischen kostprijs zouden vragen. Juist zal het een practisch bezwaar blijken om bij de meeste getroffen bedrijven, waar de administratie verloren ging, den aanvankelijken inkoopprijs vast te stellen en dan ook nog rekening te houden met interest, kosten, verwerkingsfactoren enz. Wanneer men in de praktijk eenigszins thuis is, weet men dat bij een regelmatig verhandelen of verwerken van goederen de prijs van den voorraad op een zeker moment niet kan worden bepaald door eenvoudigweg de nog aanwezige goederen tot de oorspronkelijke inkooprijzen te gaan berekenen. Door het steeds wisselen van de partijen als gevolg van in- en verkoop of verwerking zal in het algemeen de waarde afwijken van de inkooprijzen van de op een gegeven moment toevallig nog op magazijn liggende partijen. Dit is in zeer sterke mate het geval met artikelen, waarin voorwerpen en voorverkoopplaats vinden en nog sterker bij artikelen, waarin tegenover effectieve kopen of verkopen vaak termijntransacties worden afgesloten. Deze bezwaren blijken onder meer uit een door den theehandel aan den Secretaris-Generaal gezonden adres, waarin voor dit artikel wordt aangedrongen op het aan-

²⁾ Daarbij zal men niet kunnen ontkomen aan het aanhouden van een prijzenindex, waardoor de ontwikkeling van het prijsniveau, zoowel naar boven als naar beneden, op den voet kan worden gevolgd.

houden van den prijs per 9 Mei en uit de reeds door den koffiehandel geuite bezwaren. Ook de Vereeniging voor den handel in gedroogde Zuidvruchten en aanverwante artikelen stelt zich voor hierop nog nader te wijzen. Ik noem hier nu maar enkele takken van bedrijf.

Een gelukkige omstandigheid is, dat de verordening, met eenigen goeden wil, echter nog wel de mogelijkheid openlaat om de waarde per 9 Mei aan te houden. Indien men in den aanhef van artikel 4 slechts den nadruk legt op de *verkoopwaarde* per 9 Mei en dan daartegenover in artikel 5 als tegenhanger leest den *inkoopprijs*, kan men aannemen, dat, waar in artikel 4 overal sprake is van 9 Mei, ook hier de inkoopprijs per 9 Mei moet worden gelezen. Van zeer gezaghebbende zijde zal hierop binnenkort nog nader worden gewezen.

In het meergenoemde toelichtende artikel is nog sprake van voorraden van ouderen datum, welke op ongunstiger basis zouden worden gewaardeerd dan onroerend goed en bedrijfsuitrustingen. Hiertegenover zou staan, dat op die voorraden geen afschrijvingen worden toegepast. Deze opmerking is niet geheel duidelijk. De wenschelijkheid of noodzakelijkheid van dergelijke afschrijvingen is toch immers zeer twijfelachtig, temeer wanneer wij in aanmerking nemen het prijsverloop in de maanden, welke aan de Mei-gebeurtenissen voorafgingen. Ik meen echter, dat juist deze zgn. overjarige partijen het beste bewijs kunnen worden geacht voor de wenschelijkheid van het aanvaarden van de waarde per 9 Mei, omdat dan immers, zoo de werkelijke waarde op 9 Mei lager zou zijn dan de inkoopwaarde, hiermede vanzelf kan worden rekening gehouden en getroffenen hiervan geen extra-voordeel zullen genieten. Aanhouden van de inkoopwaarde op 9 Mei is dan immers het eenig redelijke.

Afschrijvingen.

Men ontmoet vaak de opvatting, als zouden de getroffenen bij hun herinstallatie vergoeding van nieuw voor oud wenschen te ontvangen. Ik heb dit zelf bij mijn contact met de getroffenen — in mijn hoedanigheid van voorzitter van de Stichting tot behartiging van de belangen van door oorlog getroffen bedrijven — nooit kunnen merken. Heerscht er echter met betrekking hiertoe niet eenig misverstand? Men moet natuurlijk goed kunnen onderscheiden tusschen het alleszins redelijke uitgangspunt van de verordening, dat niet meer zal worden vergoed dan de waarde, welke de uitrusting op het moment van de schade nog had, en den eveneens redelijken wensch van de getroffenen om te worden tegemoetgekomen in de moeilijkheid, dat zij bij hun herinstallatie nieuw zullen moeten aanschaffen, waar zij nog vele jaren met oud behoorlijk zouden hebben kunnen werken. Gelukkig is een logische oplossing in overeenstemming met deze twee standpunten mogelijk. Wanneer aan de getroffenen, zoo zij bij herinstallatie nieuw moeten aanschaffen, voor het verschil tusschen de vastgestelde schade en de waarde van de nieuwe aanschaffing een crediet wordt verleend, af te lossen volgens de normale afschrijvingspolitiek, dan is daarmede redelijk tegemoetgekomen aan de behoeften van de getroffenen.

Een andere kwestie is, hoe men op billijke wijze de waarde van de verloren gegane uitrustingsstukken kan bepalen. Door het Departement van Financiën is bij de uitwerking een lijst van afschrijvingspercentages zoomede een lijst van eindwaarden (residuwaarden) vastgesteld. Hiertegen zijn door de getroffenen groote bezwaren ingebracht en in het algemeen lijkt er ook zeer veel voor deze bezwaren te zeggen. Een vrij goed te vergelijken uitrustingsstuk is de stoomketel. Over het algemeen worden deze in vrij gelijke kwaliteiten gemaakt. Zij staan zoowel wat levering als wat gebruik betreft, onder voortdurend toezicht van het Stoomwezen, zijn uit den aard van hun bestemming bijna overal continu in gebruik en liggen overal door hun isolatie vrij goed beschermd en krijgen in het algemeen een gelijk onderhoud. Daardoor is ook een vrij alge-

meene norm voor den levensduur van een stoomketel bekend, welke op ca. 40—45 jaar is te stellen. Het afschrijvingspercentage, door het Departement van Financiën vastgesteld, is echter 5 pCt., hetgeen maar op 20 jaar neerkomt. Het is niet in te zien, waarom dit cijfer zoo ongunstig moest worden genomen.

In het algemeen wordt nog eer ander bezwaar tegen deze afschrijvingspercentages en residuwaarden geopperd. Men acht ze te imperatief. Er schijnen wel eenige afwijkingen mogelijk te zijn, maar meestal komt de accountantsdienst hier slechts moeilijk toe en men gaat daarin niet ver. Wanneer men nu echter weet, dat er allerhand verschil in gebruik van een machine mogelijk is, of — laat ik dit vooropstellen — allerhand verschil in kwaliteit bij aanschaffing, voorts verschil in gebruik en bovendien verschil in onderhoud, dan komt men vanzelf tot de conclusie, dat een vast percentage nooit bevredigend kan werken. Men vergelijkte voor zichzelf maar eens de waarde van een schrijfmachine bij een kleinen handelaar, waar deze machine misschien voor enkele factuurtjes of briefjes per dag wordt gebruikt, en de machine op een groot kantoor, waar van den ochtend tot den avond er op wordt losgeslagen, zelfs ook nog vaak door personeel, dat niet zooveel zorg heeft als bijvoorbeeld de eigen ondernemer in het kleinbedrijf. De een zal een machine goed doen onderhouden, de ander er wat minder zorg aan besteden.

Verlies van administraties en vorderingen.

De neiging schijnt te bestaan om het verlies aan vorderingen, als gevolg van een niet meer kunnen terugvinden door het verloren gaan van de administratie, niet als een materiele schade aan te merken, zoodat deze schade niet voor vergoeding in aanmerking kan komen. Men kan zich afvragen, welke practische bezwaren er tegen een vergoeding van deze vorderingen kunnen bestaan. Het Departement van Financiën schijnt niets te willen weten van een recht van de getroffenen op schade-loosstelling, ook niet van een moreel recht, doch wenscht hoogstens te spreken van een tegemoetkoming. Welnu, waarom dan hieruit niet de consequenties getrokken, want het kan toch weinig uitmaken, of men deze getroffenen een tegemoetkoming geeft voor een materiele schade dan wel voor een niet materiele schade. Het gaat er toch in hoofdzaak om den menschen een tegemoetkoming te geven in de achteruitzetting als direct gevolg van de oorlogshandelingen. Ditzelfde geldt voor de straks nog te bespreken bedrijfsschade. Maar ook, wanneer men nu wil blijven vasthouden aan de verordening, welke alleen materiele schade vergoedt, dan is er m.i. nog alles voor te zeggen om die schade aan niet meer te vinden vorderingen te vergoeden. Deze schade is immers het gevolg van het verloren gaan van de administratie, dus van de boeken, kaarten enz., welke toch stellig een materie zijn te achten. Het is in strijd met de werkelijkheid aan deze materie niet meer waarde toe te kennen dan die van het papier zelf. Waarom zou men voor een fraai gemaakte tafel dan ook niet alleen de waarde van het daarin verwerkte hout aannemen, of waarom zou men een luxe-auto niet op de waarde aan oud ijzer, koper enz. taxeerden. Zouden de getroffenen, door welke omstandigheid ook, weer hun administratie kunnen reconstrueeren, dan zouden zij daarvoor kunnen betalen een bedrag, hetwelk het totaal der anders niet meer te vinden vorderingen vrijwel nabij kwam, tenzij men een zeker bedrag voor dubieus zou willen aftrekken. Er lijkt daarom niets tegen om onder de materiele schade op te nemen de waarde van de boekhouding, welke zich laat bepalen door het bedrag aan niet meer te vinden vorderingen. Ik vestig er de aandacht op, dat ik het heb over *de niet meer te vinden vorderingen* in tegenstelling dus tot de niet inbare posten, want deze komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Men zou kunnen opmerken, dat de schade door het niet meer kunnen terugvinden van debiteuren louter particuliere en geen sociale verliezen betreft, daar geen sociale waarde is teniet gegaan. Wat de crediteur verliest, winnen

de niet-betalende debiteuren. Afgezien van moreele bedenkingen tegen dit veronderstelde standpunt zij er nog op gewezen, dat van plundering hetzelfde kan worden gezegd en dat deze toch ook onder de te vergoeden oorlogsschade wordt begrepen. Het bezwaar kan dus niet gelden.

Het bedrag van de niet meer te vinden vorderingen laat zich in de meeste bedrijven vrij nauwkeurig vaststellen, doordat er een vrij constante verhouding bestaat, al naar gelang men gewild is met een zekeren crediettermijn te verkoopen, tusschen de omzetten van de laatste dagen, weken of maanden (bijvoorbeeld het bedrijf, hetwelk verkoopt met 14 dagen + 14 dagen, ca. 5—6 weken omzet) en het bedrag aan uitstaande vorderingen. Deze verhouding zal bij niet-beschadigde collega's, welke op dezelfde conditie verkoopen, kunnen worden gevonden. De omzetten zijn meestal wel ongeveer bekend en kunnen ongeveer worden gecontroleerd.

Tenslotte lijkt het billijk op dezelfde gronden als hierboven vermeld ook de waarde van archieven, bouwschema's enz. te vergoeden, daar deze een zekere waarde voor de getroffensten vertegenwoordigen.

Bedrijfsschade.

Ik roerde hierboven reeds de mogelijkheid van vergoeding dezer schade voor de getroffensten aan. Wanneer wij erkennen, dat de nadeelen, welke voortvloeien uit de oorlogsgeweldschaden, welke dus slechts een kleine groep van de bevolking met uitsluiting van anderen treffen, door allen gelijkelijk moeten worden gedragen, dan is niet in te zien, waarom de bedrijfsschade zou worden uitgesloten. Men kan zich immers afvragen: Is het redelijk, dat, terwijl de getroffen bedrijven stilligend of slechts gedeeltelijk werken, de niet-getroffenen daar tegenover niet alleen met behoorlijke beloning voor hun prestaties werken, maar zich ook nog den omzet van de getroffensten zien toevloeien, alles als gevolg van diezelfde omstandigheden? En telt niet het verlies aan cliënten van de getroffensten, welke bij den nieuwen leverancier zullen blijven betrekken, ook wanneer straks de getroffensten weer werken?

10 pCt. aftrek boven f. 50.000.—.

Met betrekking tot den aftrek van 10 pCt., die wordt toegepast voor schade boven f. 50.000.—, kan men in het algemeen niet den indruk van zich afzetten, dat werd bedoeld aan groote vermogens iets minder te vergoeden. Dit kan een standpunt zijn, waar iets voor te zeggen valt. Mij persoonlijk lijkt het onjuist. Er blijft dan immers ruimte voor onbillijkheid in de behandeling van twee beter gesitueerden onderling, waarvan de een getroffen is en de ander niet. Uit moreel oogpunt bezien, hebben ook de beter gesitueerden recht op een onderling gelijke behandeling. Het is ook niet in te zien, waarom de beter gesitueerden, wanneer het oorlogsgeweld hen getroffen heeft, geen recht zouden hebben op een volledige vergoeding. Daarmede wordt toch niet weggenomen, dat men hen daarnaast, evenals andere gelijkgesitueerden, zwaar kan belasten, wanneer groote bedragen noodig blijken voor het herstel. Het treft mij telkens weer in de betreffende verordening, dat men als het ware voortdurend de scheiding, welke moet worden gemaakt tusschen sociale rechtvaardigheid zoome de belang van den wederopbouw en het opbrengen van de kosten voor dien wederopbouw uit het oog verliest. Dit zal waarschijnlijk zijn oorzaak vinden in het behandelen van deze materie door het Departement van Financiën (ik kom hierop nog nader terug).

Aan dit punt van de verordening kleefte echter m.i. nog een ander bezwaar. Waarschijnlijk is bedoeld rekening te houden met den vermogenstoestand van de getroffensten en de meer draagkrachtigen iets minder te vergoeden dan de minder draagkrachtigen. Zooals de verordening nu luidt, bereikt men echter vaak het tegengestelde. De minder draagkrachtigen, die voor een groot deel met gemeend geld de beschadigde goederen financieren (een veel voorkomende figuur), zullen, doordat naarmate van de schade

een aftrek wordt toegepast, percentsgewijs veel zwaarder in hun vermogen worden getroffen dan de beter gesitueerden, die de goederen geheel met eigen middelen financieren³⁾.

De particuliere schade.

De huurwaarde van de woning lijkt in het algemeen niet een juiste basis voor het-bepalen van de schade aan het huisraad. Deze schademeter laat, naar verluidt, zelfs een speling toe tusschen een vergoeding van 200 en 20 pCt. van de werkelijk geleden schade. Dit onderwerp, reeds in diverse dagbladartikelen en in een zevental geschriften van den heer Melles⁴⁾ behandeld, leent zich beter voor afzonderlijke bespreking dan voor summier afdoening in dit algemeene artikel.

De aandrang van diverse kanten tot herziening van de regeling van de particuliere schade, althans tot het aanbrengen van correcties, moge ertoe leiden, dat deze materie nog eens een ernstig punt van overweging bij de betrokken autoriteiten zal uitmaken.

De keuze van het Departement.

Nu wij voor verschillende moeilijkheden staan, dringt zich de vraag op, te bedenken, of het gelukkig is geweest, dat het Departement van Financiën met de behandeling van de schade werd belast. In het algemeen wordt voor de werkverdeling tusschen de Departementen het belang ingezien van een scheiding tusschen den dienst, welke zich belast met het innen van gelden, en de diensten, welke tot taak hebben het behartigen van de diverse belangen en het doen van uitgaven daarvoor. Door de wisselwerking tusschen deze twee min of meer tegengestelde belangen komt men dan vanzelf tot het zoeken en het meestal vinden van een gelukkig gemiddelde. Over en weer kan een corrigerende werking worden verkregen. Om deze reden wordt het door mij betreurd, dat niet aan een van de andere Departementen voor het behandelen van deze materie de voorkeur is gegeven, bijvoorbeeld: Binnenlandsche Zaken of Economische Zaken, eventueel zelfs, voor wat betreft de particuliere schade, Sociale Zaken⁵⁾. Nu eenmaal de keuze op Financiën is gevallen, zou wellicht nog een belangrijke verbetering te verkrijgen zijn, indien een daarvan zooveel mogelijk gescheiden dienst met de uitvoering van de onderwerpen, welke niet reeds bij het bureau van den Wederopbouw zijn ondergebracht, zou kunnen worden belast. Zij, die met dit bureau in contact komen, zullen daar een geheel andere houding ten opzichte van de betreffende materie hebben kunnen waarnemen, daar hier als het ware de belangen van het herstel veel meer prevaleren. Ik ontveins mij niet, dat de autoriteiten, welke alleen met den dienst van het herstel en den opbouw zijn belast, het feitelijk, althans in financieel opzicht, zooveel gemakkelijker hebben dan de functionarissen, die zich ook moeten afvragen, hoe de benodigde gelden daarvoor zullen worden gevonden, doch daarop blijft toch altijd het toezicht van hen, die deze taak moeten vervullen, gehandhaafd, zelfs ook, wanneer het betreffende onderwerp bij een ander Departement zou zijn ondergebracht. Een beroepsinstantie, of een gemengde commissie van advies betreffende contentieuze gevallen, zou dan ook in de lijn liggen.

³⁾ Zie ook de Nieuwe Rotterdamse Courant van 23 Januari („Narekening”) en een artikel van Ir. Mommaal in „De Waag” van 23 December („De vergoeding der oorlogsschade aan onroerend goed”). Ir. Mommaal behandelt deze vraag alleen voor onroerend goed, doch geheel dezelfde bezwaren gelden voor roerend goed, dus ook handelsvoorraad, waarvan een groot deel is gefinancierd met geleend geld.

⁴⁾ J. Melles, De oorlogsschaderegeling I-VII. Uitgaven van de Stichting Rotterdam 1940 (niet in den handel).

⁵⁾ Vgl. Mr. A. F. Zwaardemaker in De Waag van 23 Januari 1941.

Slotopmerkingen.

Het bovenstaande is door mij uit den aard der zaak niet bedoeld als een verwijt aan hen, die de verordening hebben opgesteld. Het kon niet anders dan zeer veel tijd vergen, wilde men deze bijzonder moeilijke materie eenigszins bevredigend trachten te regelen en wij kunnen dan ook groot respect hebben voor hetgeen met de verordening is gewrocht. Dat correcties noodig zouden blijken, was wel haast van te voren aan te nemen. Een regeling, opgesteld voor een bijzonder geval, hetwelk zich nog nooit eerder voordeed, zal altijd bij de uitvoering voor verbetering vatbaar blijken en wanneer dan bovendien de omstandigheden (met name de prijzen) zich sterk wijzigen en de opstellers als het ware moeten weifelen tusschen het belang van een zoo spoedig mogelijk bekend maken van de regeling en den wensch om ook met de verandering in de toestand rekening te houden, dan is het wel haast een onmogelijke taak om een feillooze regeling te maken. Op de uitwerking zal het daarom moeten aankomen en de getroffen en hebben dan ook reden te mogen verwachten, dat in wederzijdsch begrip voor de bestaande moeilijkheden een zoo gelukkig mogelijke oplossing voor deze ongelukkige omstandigheden zou kunnen worden verkregen. Zeer vele kundige mannen zijn daarvoor vanaf het moment, dat de ramp ons trof, voortdurend in de weer geweest en vooral hun arbeid heeft de getroffen en dan ook voortdurend vertrouwen gegeven, zoodat, voorzover de verordening dan misschien niet altijd een volkomen gelukkige oplossing geeft, door een soepele interpretatie en een zoo royaal mogelijke uitvoering de scherpe kanten konden worden opgeheven. Dat de getroffen en dit in het algemeen zoo hebben begrepen, kon ook blijken uit de terughouding ten aanzien van de beoordeeling van de verordening en de uitwerking, waarvan zij tot op dit moment hebben blij gegeven⁶⁾ Zij hebben de zoo moeilijke taak van de autoriteiten steeds zoo min mogelijk willen verzwaren en steeds gepoogd door onderling overleg en door een bescheiden wijzen op de ondervonden bezwaren de moeilijkheden zooveel mogelijk te kunnen opheffen. Nu echter een toelichting betreffende deze materie in de E.-S.B. van 29 Januari jl. is verschenen, heb ik gemencd deze terughouding eenigszins te moeten laten varen, opdat niet zou kunnen worden verondersteld, dat de daar gegeven voorstelling van zaken door de getroffen en zonder meer wordt aanvaard.

Eén lof — en dat is een zeer groote lof — kan ik echter de verordening toezwaaien. Zij laat, vooral in combinatie met een premie- of toeslagstelsel, waarvoor principieel de deur al is geopend, alle ruimte voor een alsnog, zoowel voor de getroffen en als voor het economische belang van ons volk, zeer bevredigende praktische uitwerking. Het groote belang van deze mogelijkheid kan men niet hoog genoeg schatten. Alles, wat wij nu echter noodig hebben, is een open oog van de overheid voor de moeilijkheden van de getroffen en en voor het belang van onze volkshuishouding. Daarvoor hebben wij in de eerste plaats noodig een rustige sfeer en den eerlijken wensch tot onderling begrip tusschen overheid en getroffen en. Wanneer wij in een dergelijke sfeer deze geheele materie volkomen naar waarheid en ontdaan van alle franje zakelijk kunnen bezien en behandelen, dan is nog alles te redden, maar daartoe zal het noodig zijn, dat alle partijen elkaar eerlijke medewerking geven en niets ondernemen, wat een juist inzicht zou kunnen vertroebelen.

J. C. den BAARS.

⁶⁾ Hiermede wil ik niet de mogelijkheid uitsluiten, dat de getroffen en zich tenslotte toch gedwongen zouden kunnen zien, een rechterlijke uitspraak uit te lokken, wanneer het riet mogelijk zou blijken, langs anderen weg een redelijke vergoeding te krijgen. Er wordt reeds in toeneemende mate in deze richting aandrang uitgeoefend.

HET ECONOMISCH BELANG VAN DE NEDERLANDSCHE JAARBEURS ONDER DE HUIDIGE TIJDSOMSTANDIGHEDEN.

De beteekenis van de Jaarbeurs in het algemeen.

Over de economische beteekenis van het jaarbeursinstituut in het algemeen behoeft weinig meer geschreven te worden. Sinds de oprichting van de Vereeniging tot het houden van Jaarbeurzen in het oorlogsjaar 1916 zijn 43 jaarbeurzen te Utrecht gehouden. De aanvankelijk primitieve behuizing in houten monsterkamers, die her- en derwaarts over de Utrechtsche pleinen en plantsoenen waren verspreid, maakte plaats voor permanente, vijf verdiepingen hooge gebouwen, waarvan het eerste in 1921, het tweede in 1930 en het derde in 1932 werd geopend, terwijl in 1938 aan dit complex een machinehal met een oppervlakte van bijna 3000 m² werd toegevoegd.

Het jaarbeursinstituut, dat bij zijn geboorte een oorlogskind werd genoemd en dat, naar het oordeel van pessimistische economen, de sluiting van het vredesverdrag niet lang zou overleven, groeide voorspoedig verder en gedijde onder de economische omstandigheden, die na afloop van den wereldoorlog hier te lande ontstonden, nog veel gunstiger, dan in de eerste levensjaren van het instituut het geval was geweest.

Een en ander neemt echter niet weg, dat het economisch aspect van het jaarbeursinstituut in de jaren na 1918 zeer sterke wijzigingen onderging. Hadden handel en industrie op de eerste jaarbeurzen zeer veel aandacht besteed aan het publiek in het algemeen, in latere jaren dreef bij de jaarbeursdeelnemers meer en meer het besef door, dat de jaarbeurs in eerste instantie een zakeninstituut is. De betrekkelijk korten duur van de beurs (9 werkdagen), de beknopte ruimte, waarop de monsters der verschillende artikelen worden uitgesteld, het drukke bezoek van grossiers en detaillisten, maken het den deelnemenden fabrikant of handelaar onmogelijk zijn tijd te besteden aan het belangstellende publiek.

Zoodoende werd de jaarbeurs, nadat het instituut de kinderschoenen was ontwassen, het trefpunt voor handel en industrie, de plaats, waar tweemaal 's jaars, in Maart en September, fabrikant, grossier en detaillist elkaar ontmoeten, waar oude relaties worden vernieuwd en nieuwe relaties worden aangeknoopt, waar de industrie aan haar klanten de verbeteringen toont, die het product heeft ondergaan, waar de grossier zijn afnemers in kennis brengt met de uitbreiding van zijn assortiment, en dat alles niet door middel van catalogi of monsterboeken, niet met behulp van in enkele koffers samengepakte stalencollecties, maar in tegenwoordigheid van het product zelf.

De beteekenis, die van een dergelijk regelmatig terugkeerend contact tusschen fabrikant en wederverkooper uitgaat, behoeft hier niet nader te worden beschreven. Het zou weinig zin hebben de economische beteekenis van een dergelijk contact nader te analyseeren. De groei van de Nederlandsche jaarbeurs bewijst beter dan welk ander argument, hoe groote behoefte er ook hier te lande aan een dergelijk verzamelpunt voor handel en industrie bestond. Het jaarbeursintermediair werd een onmisbare schakel in het groote distributieproces en volbrengt nu reeds bijna vijf en twintig jaar zijn taak in een vorm, dien destijds de organisatoren zich hadden gedacht, doch dien het instituut eerst verkreeg, nadat de eerste wilde jaren achter den rug waren.

Geenszins mag men echter uit het vorenstaande de conclusie trekken, dat het jaarbeursinstituut sindsdien een tijdperk van gezapige rust zou zijn ingegaan. Daarvoor is de jaarbeurs te zeer een onderdeel van het Nederlandsche economische leven. De stormen, die handel en industrie in den loop der jaren over hun hoofden velden gaan, trekken ook voor het jaarbeursinstituut niet onopgemerkt

voorbij. De economische depressies waren trouwens krachtig genoeg om oudere en grootere instellingen op haar grondvesten te doen schudden. Een kortstondige opleving na afloop van den wereldoorlog werd gevolgd door een economische crisis omstreeks 1923, waarna de voorspoed voorgoed zijn intrede scheen te hebben gedaan, tot in 1929 de malaisetijd begon, die weldra uitgroeide tot een werelddepressie van ongekenden omvang. Tal van jaren ging de samenleving gebukt onder de gevolgen van deze crisis, en toen de eerste teekenen van verbetering zich schuchter aankondigden, brak opnieuw een oorlog uit, waarin ook ons land verwickeld werd.

De Jaarbeurs in oorlogsomstandigheden.

Het behoeft derhalve geen verwondering te wekken, dat de jaarbeurs in den loop der jaren den indruk van de zoo sterk wisselende omstandigheden onderging. Zoo blijft uiteraard ook de invloed van den tegenwoordigen oorlogstoestand voor de Nederlandsche jaarbeurs niet onopgemerkt. Het spreekt welhaast vanzelf, dat de komende 44ste Nederlandsche Jaarbeurs op tal van punten afwijkingen zal vertoonen met de jaarbeursen, die in vreedstijd werden gehouden.

Ongetwijfeld zullen tal van deelnemers, die sinds jaren tot de regelmatige exposanten behooren, de oude bekende producten onder de aandacht van hun afnemers brengen, doch vele zullen door allerlei oorzaken genoodzaakt zijn het roer om te gooien. De oorzaken, die handel en industrie er toe brengen andere wegen te zoeken, zijn vele en van velerlei aard.

Vervangingsmaterialen.

Distributiemaatregelen verhinderen in vele gevallen den vrijen handel in bepaalde producten, materiaalschaarste noodzaakt tal van industrieën naar andere grondstoffen om te zien, voorschriften betreffende materiaalgebruik dwingen in vele gevallen tot het toepassen van nieuwe constructies, het wegvallen van een deel van den buitenschen handel maakt het noodzakelijk naar andere hulpbronnen om te zien. De 44ste Nederlandsche Jaarbeurs zal vrijwel in alle takken van het bedrijfsleven de veranderingen tot uiting brengen, die zich in het Nederlandsche bedrijfsleven hebben voltrokken.

Zoo zullen tal van deelnemers in de groep bouwmaterialen speciaal hun aandacht schenken aan de vervangende materialen, teneinde de bouwnijverheid in staat te stellen, ondanks het wegvallen van verschillende bouwstoffen, haar werkzaamheden in het belang van den wederopbouw voort te zetten. In andere groepen, zooals bijv. de levensmiddelenafdeeling, zullen niet alleen de regelmatige deelnemers hun artikelen exposeeren, doch zullen tevens vele nieuwe exposanten de aandacht vragen voor hun producten, die als aanvulling op het gedistribueerde voedselrantsoen kunnen dienen. Tenslotte zijn er industriegroepen op de komende voorjaarsbeurs vertegenwoordigd, die zich niet alleen tot haar directe afnemers wenden, doch voor haar nieuwe materialen aandacht vragen bij een ruimeren kring van belangstellenden. Een duidelijk voorbeeld hiervan zal o.m. de expositie van het Internationaal Kunstzijde Verkoopkantoor vormen.

Drie groepen van deelnemers.

Onder den drang der tijdsomstandigheden, waardoor voor den handel vele relaties verloren gingen of onbereikbaar werden, zal derhalve ook het aspect van de jaarbeursdeelneming wijziging ondergaan, zoodat de deelnemers naar het doel, dat zij met hun expositie beoogen, in de navolgende drie groepen kunnen worden onderscheiden:

1. Deelnemers, die het halfjaarlijksche contact met hun afnemers willen voortzetten en de aandacht van deze afnemers vragen voor hun normale artikelen.

2. Deelnemers, die nieuwe of weinig bekende artikelen ter beurze brengen en die voor den afzet van deze producten nieuwe relaties wenschen aan te knooien.

3. Deelnemers, die nieuwe producten vervaardigen en voor deze artikelen in ruimeren kring de aandacht vragen.

De beide eerstgenoemde groepen waren ook vóór den oorlog regelmatig ter beurze vertegenwoordigd. De eerste categorie vormde het grootste contingent van de deelnemers, de tweede groep werd gevormd door de telkenjare verschijnende nieuwe deelnemers, waaruit ten deele in volgende jaren de regelmatige exposanten werden gerecruiteerd. De laatste groep is een verschijningsvorm van den laatsten tijd.

Nieuwe grondstoffen voor de textielindustrie.

De expositie van kunstzijden garens (rayon) van melkwol en van celvezels, is niet in de eerste plaats bestemd voor de directe afnemers, al zal door het Internationaal Kunstzijde Verkoopkantoor bij deze expositie de noodige aandacht worden geschonken aan de commercieele zijde. Het aantal belanghebbenden en belangstellenden voor deze nieuwste producten van de Nederlandsche nijverheid is echter veel uitgebreider dan de kring van de directe afnemers.

Allen, die op eenigerlei wijze in aanraking komen met het textielbedrijf, het modevak, de confectie industrie en de aanverwante vakken, zullen belangstelling hebben voor deze inzending, die daarnaast ook voor het groote publiek van het allergrootste belang zal zijn.

De vier Nederlandsche kunstzijdespinnerijen demonstreeren in hare stands haar nieuwste prestaties op het gebied van kunstzijden garens, van melkwol en van celvezels, en de groote verscheidenheid van artikelen van allerlei gading, en die daaruit worden gefabriceerd. Speciaal de resultaten, bereikt met de verwerking van het nieuwe product melkwol, zullen een bijzondere attractie blijken. Ook worden er een aantal apparaten uit de research-afdeelingen van deze spinnerijen opgesteld, zoodat de belangstellende kan waarnemen, welke accuratesse en zorg aan de kwaliteit van de geleverde grondstoffen worden besteed.

In de verschillende afdeelingen zal een keur van de modernste textielmachines de fabricage vertoonen van stoffen, band, charmeuse, gebreide goederen, kousen en sokken uit Nederlandsche rayon. De naaigaren-fabrikanten zullen op een aantal machines de verwerking laten zien van hun nieuwe naai- en industrie garens uit Tenax-rayon, een top-prestatie van de Nederlandsche kunstzijdenijverheid. Onder leiding van het Proefstation voor de Waschindustrie zal een volledige wasscherij de behandeling van kunstzijden goederen demonstreeren met zeep en met de nieuwe vervangingsmiddelen daarvan. De Textiel-scholen in Enschede, Tilburg en in Eindhoven geven van haar belangstelling blijk in een eigen stand.

De bezoekers zullen kennis kunnen maken met een groot aantal interessante statistische gegevens over de belangrijke plaats, die de textielindustrie in nijver Nederland inneemt en van het hooge peil, waarop zij staat.

Tenslotte zullen de uitstallingen van de bijna honderd textielfabrieken practisch getuigenis afleggen van vak-kennis, degelijkheid en goede smaak. Haar producten uit kunstzijde zullen bewijzen, dat deze bij uitstek Nederlandsche grondstof niet alleen een prachtig materiaal is voor de vervaardiging van luxe-stoffen en -artikelen, maar zich ook uitstekend leent ter vervanging van en tot samenverwerking met katoen, celvezel, wol en melkwol.

Zoo zal de 44ste Nederlandsche Jaarbeurs hier en daar een gewijzigd aspect vertoonen, doch zij zal ook onder de huidige oorlogsomstandigheden de stuwende kracht blijven voor handel en industrie.

Dr. J. C. VAN LEEUWEN.

WAARDEVERMEERDERINGSBELASTING 1940.

Telkens heeft men den laatsten tijd kunnen hooren, dat het *geld* thans zijn overheerschende positie heeft verloren en dat zijn rol zich voortaan zal beperken tot het zijn van *dienaar*, wiens eenige taak het is het economische verkeer te vergemakkelijken.

Velen zullen zich met mij over dat vooruitzicht oprecht hebben verheugd.

Het zal voor hen een ontgoocheling zijn geweest, in het besluit van 27 November 1940 tot heffing van een belasting op de waardevermeerdering van onroerende zaken, te zien belasten iets wat allermint winst behoeft te zijn, doch veelal uitsluitend tot uitdrukking brengt verminderde koopkracht van het *geld*. Immers, als winst wordt beschouwd het bedrag, waarmee de verkoopwaarde der zaak haar verkoopwaarde op een vorig tijdstip overtreft. Dus een *geld*-bedrag.

Ook thans nog wordt derhalve niet de reële toestand als grondslag van overheidsmaatregelen, in casu belastingheffing, genomen, doch wordt daarbij uitsluitend afgegaan op *geld*-becijferingen.

Heeft het *geld* dus nog steeds zijn *heerschende positie* behouden?

Deze vraag dringt zich met des te meer kracht naar voren, daar men in het duister tast naar de reden, *waarom* men met dit besluit afwijkt van het in den aanvang van dit artikelje geformuleerde principe, wanneer het op de praktijk aankomt. Bij de thans geldende besluitenregering kan men die reden nu eenmaal niet leeren kennen uit eenige officieele motiveering. Men moet er dus naar raden.

Op rechtvaardigheidsoverwegingen kan deze afwijking van het zoo gaarne vernomen beginsel berusten, daar de reële waarde van het vermogen, ondanks hogere geldswaarde, geen wijziging behoeft te hebben ondergaan.

Ook doelmatigheidsoverwegingen, anders dan de nooderschatkist-zonder-meer, zijn moeilijk voor deze belasting aan te voeren. Zeer ondoelmatig schijnt het mij, en weinig in overeenstemming met het meergenoemde beginsel, om het publiek, door iets als winst te belasten, wat geen winst is, op te voeden en te stijven in de onjuiste en thans terecht met kracht bestreden opvatting, dat doel van ons economisch streven is en moet zijn *geld*. Of moeten wij aannemen, dat bij de totstandkoming van dit heffingsbesluit nog niet voldoende met de beginselen van de nieuwe orde rekening is gehouden? Moge dit zoo blijken te zijn en moge het besluit dus spoedig alsnog met die denkbeelden in overeenstemming worden gebracht.

W. C. MEES R.Azn.

Wageningen, Februari 1941.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Collectieve arbeidsovereenkomsten. Beslissingen van het College van Rijksbemiddelaars inzake algemeen verbindendverklaring van eenige collectieve arbeidsovereenkomsten en wel in het Boekbinders-, Papierwaren- en Enveloppenbedrijf, in het Bouwbedrijf en in het Steen- en Houtgranietbedrijf. (E.V. 21/2/41, pag. 245; Stct. No. 34).

Doelcorporaties. Besluit inzake uitbreiding van de bij de Gemeentewet (art. 129 t/m. 146) geregelde mogelijkheid tot vorming van doelcorporaties. Ingevolge dit besluit kunnen regelingen ter gemeenschappelijke behartiging van belangen door de gemeenten ook met — o. m. — stichtingen, verenigingen, maatschappijen en natuurlijke personen worden getroffen. (E.V. 21/2/41, pag. 245; V.B. No. 6).

Fotografisch bedrijf. Op grond van de Vestigingswet

Klein bedrijf 1937 is een sperregeling ingesteld voor het fotografisch bedrijf en den kleinhandel in fotografische artikelen.

Met ingang van 8 Februari 1941 is dientengevolge het vestigen, c.q. uitbreiden van een zoodanig bedrijf, als omschreven in de betreffende beschikking, zonder vergunning van den Secretaris-Generaal van Handel, Nijverheid en Scheepvaart verboden. (E.V. 14/2/41, pag. 212; Stct. No. 27).

Hout voor gasgeneratoren. Prijsregeling. Hernieuwde vaststelling van maximumprijzen voor houtblokjes voor gasgeneratoren. (E.V. 14/2/41, pag. 211/12; Stct. No. 27).

Hout. Prijsregeling. Vaststelling van verlaagde maximumprijzen voor palen van Inlandsch rondhout naaldhout. (E.V. 14/2/41, pag. 212; Stct. No. 27).

Kunstzijden garens. Nadere regeling van den uitvoer van kunstzijden garens naar Duitschland. (E.V. 14/2/41, pag. 218; Stct. No. 29).

Maatregelen tegen den smokkelhandel. Met ingang van 15 Februari a.s. is, teneinde den smokkelhandel tegen te gaan, in een strook van 1 kilometer breedte langs de zuidelijke grens, vanaf de Duitse grens in de gemeente Vaals tot aan den Westeroever van de Schelde, het vervoer van alle goederen verboden. Dit geldt niet voor rechtmatigen in- en uitvoer, alsmede niet indien ontheffing, al dan niet onder voorwaarden, is verleend. Speciale regeling voor de gemeente Baarle-Nassau. (E.V. 7/2/41, pag. 184; Stct. No. 26).

Non-ferrometalen. Voor het importeeren van nonferrometalen in den vorm van grondstof ruw-, half- of afvalmateriaal is een vergunning vereischt van het Rijksbureau voor Non-ferrometalen. (E.V. 21/2/41, pag. 241).

Ontginning van steengroeven. Met ingang van 12 Februari 1941 is voor de ontginning van ondergrondse steengroeven vergunning vereischt van den Inspecteur-Generaal der Mijnen te Heerlen; deze vergunning, welke ook noodig is voor het in gebruik nemen voor andere doeleinden dan ontginning, wordt slechts geweigerd op gronden, verband houdende met de veiligheid. (E.V. 14/2/41, pag. 214; Stct. No. 29).

Oorlogsschade. Nadere bepalingen omtrent oorlogsschaderegelingen, inzake huisraad, voor gemeenten en het openbaar lichaam de Wieringermeer. (E.V. 21/2/41, pag. 245; Stct. No. 34).

Overdracht van Zeeschepen. Wijziging van de Ministerieele Beschikking van 9 September 1939 ter uitvoering van de Wet behoud scheepsruimte 1939. Met ingang van 7 Februari jl. is thans iedere overdracht verboden van Nederlandsche zeeschepen in eigendom, in gebruik of ter beschikking, zonder vergunning van de Directeur van het Rijksbureau Zeescheepvaart. Tot voornoemden datum gold een zoodanig verbod slechts met betrekking tot overdracht aan niet-Nederlanders of naar het buitenland. (E.V. 14/2/41, pag. 212; Stct. No. 26).

Plantaardige vezels. Plantaardige vezels, alsmede weefsels en andere producten van plantaardige vezels, worden aangewezen als distributiegoederen in den zin van artikel 4 van de Distributiewet 1939.

Verwerkers en importeurs van en handelaren in plantaardige vezels en producten daarvan zijn verplicht een verzoek om inschrijving te richten tot de Sectie Plantaardige Vezels van het Rijks-Textielbureau te Arnhem. Katoen, jute, linnen en kapok, welke artikelen reeds tot distributiegoed zijn verklaard bij afzonderlijke beschikkingen, vallen niet onder deze regeling. (E.V. 14/2/41, pag. 213/214; Stct. No. 28).

Streek- en jaarbeurzen. Het is verboden eenige beurs, welke niet uitgaat van de „Vereeniging tot het houden van jaarbeurzen in Nederland” te Utrecht, aan te kondigen of te organiseren onder de aanduiding: „jaarbeurs”.

Het aankondigen, organiseren of houden van een

streekbeurs is zonder vergunning verboden. Onder „streekbeurs” wordt verstaan: de in verband met de verkeersomstandigheden voor een bepaalde streek of stad, al dan niet periodiek georganiseerde, beurs.

Onder „beurs” verstaat het betreffende besluit: de samenkomst van fabrikanten, groothandelaren, handelsagenten, handelsreizigers, kleinhandelaren en andere kooplieden, gehouden met het doel handelsrelaties te doen aanknoopen en handelstransacties tot stand te brengen. (E.V. 14/2/41, pag. 212; V.B. No. 5).

Schadeloosstellingen aan Duitschers. Verordening van den Rijkscommissaris betreffende het schadeloosstellen van Duitschers ter zake van door oorlogsgeweld veroorzaakte schade aan goederen. De bedragen der schadeloosstelling en der daarmee samenhangende kosten komen ten laste van het „Herstelfonds 1940”. (E.V. 14/2/41, pag. 214; V.B. No. 5).

Sierteeltproducten. Nadere regeling van den verkoop naar het buitenland van bloemkweekerijproducten. (E.V. 14/2/41, pag. 218; 21/2/41, pag. 250; 28/2/41, pag. 286; Stct. Nos. 28 en 39).

Turfindustrie. Reglementeering van de turfindustrie bij het Crisis-Fabrieksturfbesluit 1941. Beperkende bepalingen ten aanzien van de te produceren hoeveelheid. (E.V. 21/2/41, pag. 244; Stct. No. 31).

Vruchtboomcarbolineum. Prijsregeling. Vaststelling van maximumprijzen voor vruchtboomcarbolineum, welke variëren naar gelang van de categorie koopers of gebruikers en hoeveelheid. (E.V. 21/2/41, pag. 244; Stct. No. 33).

Wederopbouw. Het is gebleken, dat de minder-draagkrachtigen dikwijls niet konden overgaan tot den herbouw van door oorlogsgeweld getroffen complexen. In verband hiermee is een regeling getroffen, op grond waarvan de Provinciale Stichtingen 1940 credieten beschikbaar kunnen stellen voor het herstel of den bouw van door oorlogsgeweld getroffen onroerende goederen.

Een bijzondere regeling is getroffen ten aanzien van de credietverleening voor het herstel of de vervanging van beschadigde of vernielde schepen. (E.V. 14/2/41, pag. 214; V.B. No. 5).

Zakken. Nadere regelingen inzake vergunning tot uitvoer van gewezen zakken. (E.V. 21/2/41, pag. 250).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Appelen. Intrekking van het Tuinbouwbesluit 1940 (appelen), waarbij de handel in appelen werd geregeld. (E.V. 21/2/41, pag. 248; Stct. No. 32).

Kalvermagen. Nadere regeling inzake het afleveren van kalvermagen door slagers. (E.V. 21/2/41, pag. 246; Stct. No. 31).

Kapvergunning. Ingevolge een wijziging van de Bodemproductiebeschikking 1939 is thans ook voor het vellen en rooien van enkele boomen een vergunning vereischt van den Productiecommissaris voor den boschbouw en houtteelt te Utrecht.

In het tijdvak van 13 Februari 1940 tot 1 September 1941 worden geen vergunningen verleend voor het vellen van populieren. (E.V. 21/2/41, pag. 246/47; Stct. Nos. 31 en 32).

MAANDCIJFERS.

INDEXCIJFERS VAN NEDERLANDSCHE AANDEELEN (Centraal Bureau voor de Statistiek)

(Men zie voor de wijze van berekening der indexcijfers het Maandschrift van het C.B.S. van Maart 1925, blz. 355 e.v. en 30 April 1937, blz. 605 e.v. De lijst der fondsen, uit welke notering de indexcijfers worden berekend, ligt ter inzage op het Centraal Bureau voor de Statistiek).

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het aantal fondsen aan, waaruit het indexcijfer berekend is.

1930 = 100	Productie- middelen industrieën (29)	Consumptie- goederen industrieën (22)	Nijverheid (51)	Banken (6)	Scheepvaart- onder- nemingen (6)	Petroleum (1)	Internationale fondsen ¹⁾ (5)	Suiker (5)	Rubber (7)	Tabak (4)	Thee (5)	Indische onder- nemingen ²⁾ (29)	Algemeen index- cijfer ³⁾ (100)	Amerik. fondsen (15)
1930	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1931	72	76	74	86	55	57	51	63	51	68	65	66	70	59
1932	44	55	49	64	30	37	32	36	29	39	46	41	46	39
1933	51	59	54	72	26	44	34	35	45	38	59	49	52	36
1934	50	66	57	68	21	42	34	28	73	41	69	58	55	34
1935	46	67	55	75	21	47	38	34	80	48	65	60	55	37
1936	52	76	64	80	38	79	44	42	109	70	73	79	66	62
1937	85	108	95	103	113	108	70	64	209	92	107	120	104	76
1938	84	105	93	99	98	90	57	56	145	81	94	98	96	54
1939	86	100	92	80	94	79	45	63	132	53	84	86	90	56
Jan. '40	80.4	92.7	85.7	65.4	106.6	69.8	38.2	67.3	141.7	46.6	80.2	86.0	85.4	54.3
Febr. „	81.0	92.6	86.0	65.1	106.3	66.3	36.4	64.9	135.3	48.1	79.2	83.6	84.7	52.5
Mrt. „	82.0	96.7	88.3	64.1	110.1	64.2	35.9	64.3	132.0	46.7	78.0	82.3	85.7	52.6
April „	82.3	94.5	87.6	63.8	111.1	58.8	34.7	61.8	126.2	47.5	72.6	77.7	83.9	53.5
Sept. „ ⁴⁾	99.3	111.6	104.6	68.4	110.8	60.4	50.3	61.2	131.7	52.2	74.5	79.5	94.3	56.1
Oct. „	109.6	123.6	115.6	80.2	117.5	63.9	63.1	64.1	144.0	55.1	82.3	85.8	104.1	57.
Nov. „	113.1	130.6	120.7	84.3	127.8	75.7	65.9	74.3	170.4	65.7	103.7	102.6	112.7	69.8
Dec. „	118.0	134.5	125.1	85.1	134.2	71.4	62.3	77.9	182.4	69.7	93.9	105.4	116.1	69.7
Jan. '41	126.2	139.2	131.8	85.9	134.1	70.8	61.8	77.6	186.2	70.6	93.4	106.4	120.0	69.7
Febr. „	120.8	133.4	126.2	84.1	125.3	62.0	56.7	69.6	169.9	64.9	89.4	97.6	113.4	63.4

¹⁾ Fondsen, die zowel internationaal verhandelbaar zijn, als geacht kunnen worden sterk den invloed van den buitenlandschen conjunctureelen toestand te ondervinden.

Hieronder is ook het petroleumaandeel uit de voorafgaande kolom opgenomen.

²⁾ Hieronder zijn begrepen de aandelen uit de 4 voorafgaande kolommen.

³⁾ Aandeelen van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische ondernemingen, waaronder 3 fondsen, die niet in de voorafgaande kolommen zijn opgenomen.

⁴⁾ Over de maanden Mei t/m. Augustus '40 werden geen indexcijfers berekend.

Landbouwzaden. Nadere regeling van den verbouw van landbouwzaden in verband met het teeltplan Akkerbouw 1941. (E.V. 21/2/41, pag. 247/48).

Paarden-inlevering. Nadere regeling van de inlevering van paarden in verband met het Leveringsbesluit 1941 Paarden. (E.V. 21/2/41, pag. 248; Stct. No. 34).

Schapenvleesch. Maximum-prijsregeling ten aanzien van voor slachting bestemde schapen en van schapenvleesch. (E.V. 21/2/41, pag. 246; Stct. No. 31).

Tuinbouwgewassen. Met ingang van 12 Februari zijn de bij de Nederlandsche Groenten- en Fruitcentrale aangesloten georganiseerde telers van tuinbouwgewassen verplicht de door hen geteelde gewassen ter veiling aan te voeren, met inachtneming van de aanwijzingen dier Centrale. Deze aanwijzingen kunnen o.m. inhouden een verplichting tot het ter beschikking houden van of het inleveren bij de Centrale, alsmede tot het beperken, zoo noodig stopzetten, van den aanvoer van door de Centrale aan te geven tuinbouwgewassen. Voorts kunnen aanwijzingen worden gegeven omtrent de bestemming en toewijzing aan koopers van de ter veiling aangevoerde gewassen. (E.V. 14/2/41, pag. 215; Stct. No. 29).

Vee. Regeling met betrekking tot het aanhouden en afleveren van mest- en weidevee. Nadere regeling van de levering en arekening van aan de Nederlandsche Veehouderijcentrale te leveren rundvee, alsmede van noodslachtingen. (E.V. 14/2/41, pag. 215/16).

Vlas. Zij, die voornemens zijn dit jaar vlas te telen, dienden voor 15 Februari a.s. aan de Landbouw-Crisis-Organisatie, binnen welker werkgebied hun bedrijf is gelegen, op te geven welke oppervlakte zij dit jaar met vlas wenschen te bebouwen. (E.V. 14/2/41, pag. 215).

STATISTIEKEN.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Rijksmarken	75.36	4 Aug. '40	Dinar	
Belga's	30.14	7 Aug. '40	(nwe. schuld)	4.23 16 Aug. '40
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Turksche	
Lires	9.87	3 Sept. '40	Ponden	1.454 29 Dec. '39
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	Lewa (Bulgarije)	2.30 25 Nov. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Pengoe (Hongarije)	
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(oude schuld)	36.52 20 Dec. '40
Tsjech. Kr.			Pengoe	
(oude schuld)	6.42	16 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89 20 Dec. '40
Tsjech. Kr.			Zloty (Polen)	
(nwe. schuld)	7.54	16 Aug. '40	(oude schuld)	35.28 28 Jan. '41
Dinar (Joego-Slavië)			(nwe. schuld)	37.68 11 Febr. '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40		

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

	Londen ¹⁾	N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
25 Febr. 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
26 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
27 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
28 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
1 Maart 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
3 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67
4 " 1940	21 ^{1/4}	34 ^{3/4}	4	1940.. 2085
23 Aug. 1939	18 ^{1/16}	37 ^{1/4}	23 Aug. 1939..	2110

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ In guldens per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.)

Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	BrusseL	Zürich	Stockh.	Helsinki
25 Febr. 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
26 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
27 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
28 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
1 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
3 " 1941	1.88 ^{3/16}	75.35 ^{1/2}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
Laagste d.w.	1.88 ^{3/16}	75.28	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ^{3/16}	75.43	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

¹⁾ De koersen van de week 18—24 Februari waren dezelfde als de bovenstaande.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
18 Febr. 1941	4.03	2.20	40.05	—
19 " 1941	4.03 ^{1/4}	2.20	40.05	—
20 " 1941	4.02 ^{3/4}	2.20	40.05	—
21 " 1941	4.03	2.18	40.05	—
22 " 1941	4.02 ^{3/4}	2.20	40.05	—
24 " 1941	4.02 ^{3/4}	2.20	40.05	—
25 " 1941	4.03 ^{1/2}	2.17	40.05	—
26 " 1941	4.03 ^{1/2}	2.20	40.05	—
27 " 1941	4.03 ^{1/2}	2.17	40.05	—
28 " 1941	4.03 ^{1/2}	2.17	40.05	—
1 Mrt. 1941	4.03 ^{1/2}	2.17	40.05	—
3 " 1941	4.03 ^{1/2}	2.17	40.05	—
4 " 1940	3.91 ^{3/8}	2.21 ^{3/4}	40.20	53.13
Muntpariteit	4.86	3.90 ^{3/8}	23.81 ^{1/4}	40 ^{3/16}

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. cenh.	24 Febr. 1941 Laagste	1 Mrt. '41 Hoogste	1 Mrt. 1941	17/22 Febr. '41 Laagste	22 Febr. 1941 Hoogste
Officieel:						
New York	\$ p. £	4.02 ^{1/2}	4.03 ^{1/2}	4.03 ^{1/2}	4.02 ^{1/2}	4.03
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.45
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95 ^{1/2}	17.13	17.04 ^{3/8}	16.95 ^{1/2}	17.13
Niet-Officieel:						
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	515	515	515	515	515
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	d. p. £	—	—	—	—	—
Hongkong	P. p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	TE p. £	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20
Madrid	Pl. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.41	3.50	3.41	3.40	3.50
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.16	28.18

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Febr. 1941	28 Febr. 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 287.817,37	f 897.459,92
Voorschotten op ult. Jan. '41 aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoogsdom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	127.531.300,64	127.641.300,64
Idem voor Suriname ¹⁾	9.922.352,28	9.922.352,28
Idem aan Curaçao ¹⁾	169.788,71	169.788,71
Kasvord. wegens credietverstrekking a. h. buitenland	74.018.864,06	73.789.238,09
Daggeleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	73.757.406,95	61.417.878,90
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	65.130.849,36	68.069.287,30
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevoolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 15.000.000,—	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	6.255.981,21	6.251.604,67
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	160.845.000,—	160.845.000,—
Schatkistpromessen in omloop	865.300.000,— ²⁾	904.800.000,— ²⁾
Daggeleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	50.436.827,—	52.269.174,50
Schuld op ultimo Jan. '41 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	6.245.488,97	6.245.488,97
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	856.713,16	894.209,42
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	110.271.223,78	102.465.954,61
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	19.547.746,61	22.801.930,14
Id. aan div. instellingen ¹⁾	227.559.639,88	227.523.239,88

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ²⁾ Rechtstreeks bij de Nederlandsche Bank f 72.000.000,— ³⁾ Idem f 32.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 24 Februari 1941.

Activa.			
Binnenl. Wissels, { Hfdbank. f 132.500.000	}	f	135.450.037
Promessen, enz. { Bijbank. „ 2.854.437			
Agentsch. „ 95.600			
Papier op het Buitenland .. f 22.907.385			22.907.385
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen			—
Beleeningen incl. { Hfdbank. f 149.725.394 1)	}	f	213.182.623 1)
voorschotten in { Bijbank. „ 6.319.858			
rekening-courant { Agentsch. „ 57.137.371			
op onderpand			—
Op Effecten enz. f 212.642.999 1)			213.182.623 1)
Op Goederen en Ceelen „ 539.624			—
Voorschotten aan het Rijk			11.428.314
Munt en muntmateriaal:			
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	1.096.505.541	
Zilveren munt, enz.	„	18.455.717	
			1.114.961.258
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds			48.604.595
Gebouwen en meubelen der Bank			4.500.000
Diverse rekeningen			190.442.610
	f	1.741.476.822	
Passiva.			
Kapitaal	f	20.000.000	
Reservefonds	„	4.454.252	
Bijzondere reserves	„	13.494.514	
Pensioenfonds	„	10.958.271	
Bankbiljetten in omloop	„	1.554.918.835	
Banksignatiën in omloop	„	22.486	
Rek.-Courant) Van het Rijk saldo's) Van anderen	f	127.073.446	
	„	10.555.018	
Diverse rekeningen			127.073.446
	f	1.741.476.822	
Beschikbaar metaalsaldo	f	443.450.071	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is			1.108.625.170
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht			126.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f			57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en ¹⁾ muntmater.	Circulatie	Andere opeisb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
3 Mrt. '41	1.096.506	1.554.919	127.095	443.450	66
24 Febr. '41	1.096.639	1.508.052	123.134	464.184	+ 69
17 „ '41	1.096.636	1.503.083	151.522	427.774	± 67
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitnl.	Div. reken. (act.)
3 Mrt. '41	135.450	126.000	213.183	22.907	190.443
24 Febr. '41	66.507	36.000	234.073	22.907	183.049
17 „ '40	63.991	35.000	282.215	15.372	182.618
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentages van 18 pCt.

NATIONALE BANK VAN BELGIË
(in mill. francs)

	2-1-'41	6-2-'41
Activa.		
Goud	21.655	21.655
Bankbiljetten en specie te leveren door de Banque de France	452	452
Vorderingen in vreemde munt	56	57
Reichskreditkassa, girorekening (in Reichsmarken)	11	—
Buitenlandse bankbiljetten en specie	1.247	1.836
Emissiebank te Brussel	1.469	1.768
Crediet aan het particuliere bedrijfsleven	1.251	956
Crediet aan den Staat en de openbare lichamen	9.133	9.781
Overheidsfondsen	1.828	1.811
Gebouwen, materieel en meubelen	153	153
Diversen	54	59
	37.309	38.528
Passiva.		
Bankbiljetten in omloop	34.842	36.378
Rekening-courantsaldi	1.720	1.379
Diversen	123	147
Kapitaal	200	200
Reserves en afschrijvingsrekeningen	424	424
	37.309	38.528

EMISSIEBANK TE BRUSSEL
(in mill. francs)

	2-1-'41	6-2-'41
Activa.		
Goud	11	—
Vorderingen in vreemde munt	901	1.366
Reichskreditkassa, girorekening (in Reichsmarken)	553	253
Reichskreditkassa, Ruilrekening Reichskreditkassenscheine (in Belgische frc.)	450	450
Buitenlandse bankbiljetten en specie	668	646
Crediet aan het particuliere bedrijfsleven	59	48
Crediet aan den Staat en de openbare lichamen	3.059	3.060
Bankbiljetten van Nationale Bank van België	24	29
Diversen	120	120
Niet gestort kapitaal	—	—
	5.845	5.972
Passiva.		
Nationale Bank van België	1.469	1.768
Postchèqueambt:	3.352	3.456
6-2-'41: Tegoed van derden	4.075	—
af: Beleggingen voor eigen rekening	619	—
Rekening-courantsaldi	862	589
Diversen	6	3
Kapitaal	150	150
Reserves	6	6
	5.845	5.972

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL
(in mill. francs)

	2-1-'41	6-2-'41
Activa.		
Goud	21.666	21.655
Bankbiljetten en specie te leveren door de Banque de France	452	452
Vorderingen in vreemde munt	956	1.423
Reichskreditkassa, girorekening (in Reichsmarken)	565	253
Reichskreditkassa, Ruilrekening Reichskreditkassenscheine (in Belgische frc.)	450	450
Buitenlandse bankbiljetten en specie	1.913	2.482
Crediet aan het particuliere bedrijfsleven	1.309	1.004
Crediet aan den Staat en de openbare lichamen	12.193	12.840
Overheidsfondsen	1.827	1.811
Gebouwen, materieel, meubelen	153	153
Diversen	54	60
Niet gestort kapitaal	120	120
	41.661	42.703
Passiva.		
Bankbiljetten van de Nationale Bank in omloop	34.818	36.350
Postchèqueambt	3.352	3.456
Rekening-courantsaldi	2.582	1.968
Diversen	130	150
Kapitaal	350	350
Reserves en afschrijvingsrekeningen	429	429
	41.661	42.703

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL
(in mill. francs)

Data 1941	Goud, specie, deviezen en Reichskreditkassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening Courant
20 Febr.	27.051	911	12.861	1.823	36.687	3.366	1.979
13 „	26.883	971	12.738	1.809	36.526	3.294	1.983
6 „	26.715	1.004	12.840	1.812	36.349	3.456	1.968
30 Jan.	26.435	1.255	12.269	1.831	36.078	3.370	1.748
23 „	26.261	1.229	12.455	1.820	35.676	3.429	2.066
16 „	26.059	1.351	11.981	1.827	35.496	3.350	1.729
9 „	26.135	1.420	11.722	1.820	35.453	3.279	1.779
2 „	26.004	1.310	12.193	1.827	34.817	3.351	2.582
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Reken-bank-scheine	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen
22 Febr. 1941	77,6	311,6	13.815,3	21,4
15 „ 1941	77,9	289,2	14.137,0	25,1
7 „ 1941	77,7	264,5	14.390,0	24,0
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
22 Febr. '41	22,2	1.418,4	13.036,5	1.904,7	451,8
15 „ '41	24,6	1.381,9	13.275,0	1.891,8	487,7
7 „ '41	24,8	1.250,1	13.490,7	1.818,1	427,6
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8